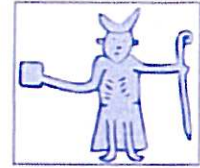

Kulturhistorisk Museum Randers

Stemannsgade 2 - DK - 8900 Randers - Telefon 86 42 86 55 - Fax 86 41 86 49 - Hjemmeside: www.khm.dk - Email: khm@khm.dk

FORUNDERSØGELSESRAPPORT

KHM 2627 Tjærbyvang/KHM 2647Hermannshøj

Ved arkæolog BA Lotte Bach Christensen

Tjærby By

Gimming Sogn

Støvring Herred

Tidligere Randers amt

Stednr. 140904

Sb.nr. 21 og 26

Kuas j.nr. 2008-7.24.02

Indhold

Abstract.....	1
Undersøgelsens forhistorie.....	2
Administrative data.....	2
Øvrige data.....	3
Topografi, terræn og undergrund.....	3
Målesystem.....	4
Udgravningsmetode.....	4
Undersøgelsens resultater.....	6
Sammenfatning.....	18
Fremtidigt arbejde (dato og underskrift).....	18

Abstract

I forbindelse med den 16,5ha store forundersøgelse ved Tjærbyvang, blev der påvist anlæg fra neolitikum og bronzealder. Der var enkelte områder med bebyggelsesspor af stolpehuls koncentrationer, og kogestensgruber. Derudover var der en tidligere registreret gravhøj, Hermannshøj, der viste sig at indeholde mindst 4 grave. Den dateres til senneolitikum-ældre bronzealder, og keramik daterer flere gruber til yngre bronzealder.

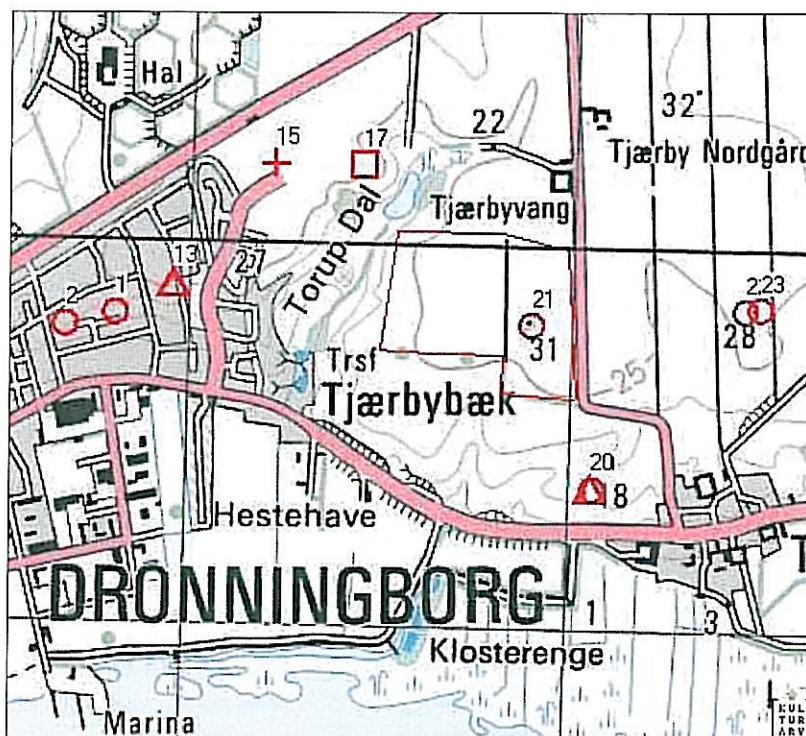
Undersøgelsens forhistorie

Randers Kommune henvendte sig til Kulturhistorisk Museum Randers, idet man ønskede en arkæologisk forundersøgelse af det omkring 24ha store lokalplanområde nr. 506, Tjærbyvang II.

Denne forundersøgelse omhandler godt det halve af lokalplansområdet i alt 13,7ha af lokalplanens 24ha. På det berørte område er registreret en overpløjet gravhøj, Hermannshøj, og der er i områderne både nordvest og sydvest for området fundet bopladsspor fra ældre jernalder (se bl.a. fig. 1).

Forundersøgelsen blev iværksat på baggrund af Museumslovens kap. 8 § 23-27, der omhandler samarbejde i planlægningsfasen mellem museet og planmyndighederne samt undersøgelse af den arkæologiske kulturarv.

Fig. 1: Det undersøgte område er indrammet med rødt, mens gravhøjen, Hermannshøj, er markeret med cirkel og nr. 21. Derudover markere en □ bebyggelse, en O placerer en gravhøj, et + er en grav og et x er et løsfund, hvilket vil sige en genstand fundet uden den kan knyttes til en nedgravning.

Administrative data

Ifølge museumslovens §27 stk. 4 finansieredes forundersøgelsen af den berørte lokalitet af bygherren, i dette tilfælde Randers Kommune, kontaktperson Kjeld Kristensen. Budgettet for forundersøgelsen var på 270.797,50kr. Budgettet for forundersøgelsen blev godkendt af Kulturarvsstyrelsen.

Ansvarlig for selve undersøgelsen var Kulturhistorisk Museum i Randers. Sagsgang og brevveksling med mere opbevares i Kulturhistorisk Museum Randers (KHM) arkiv under sagsnummer KHM 2627. Oldsager og originaldokumentation opbevares sammesteds. Elektroniske dokumenter er arkiveret på KHMs server (M:\MUSEUMSSAGER_ARKÆOLOGI\KHM 2627 Tjærbyvang\). Højen Hermannshøj har efterfølgende fået sit eget sagsnummer, KHM 2647 Hermannshøj, og fremtidige dokumenter mm. angående denne, findes på samme måde under sagsnummeret i museets arkiv.

Øvrige data

Forundersøgelsen blev påbegyndt tirsdag den 19.2.2008 og varede frem til fredag den 14.3.2008. Ansvarlig leder var museumsinspektør Ernst Stidsing, og daglig udgravningsleder var undertegnede Lotte Bach Christensen. GPS-opmålingen stod arkæolog Christoph Briese for. Bygherre/anlægsmyndighed er Randers Kommune.

En gravmaskine på larvefodder ført af Lars fra entreprenørfirmaet William Laursen, Langå stod for afrømningen af muldlaget.

Vejret under forundersøgelsen var meget skiftende, men det der hovedsagligt prægede dagene var megen blæst, og sidst i forløbet en hel del regn, der gjorde det sværere at registrere anlæggene.

Topografi, terræn og undergrund

De berørte 16,5ha ligger højt i landskabet, og er et forholdsvis fladt område. Dog længst mod vest i

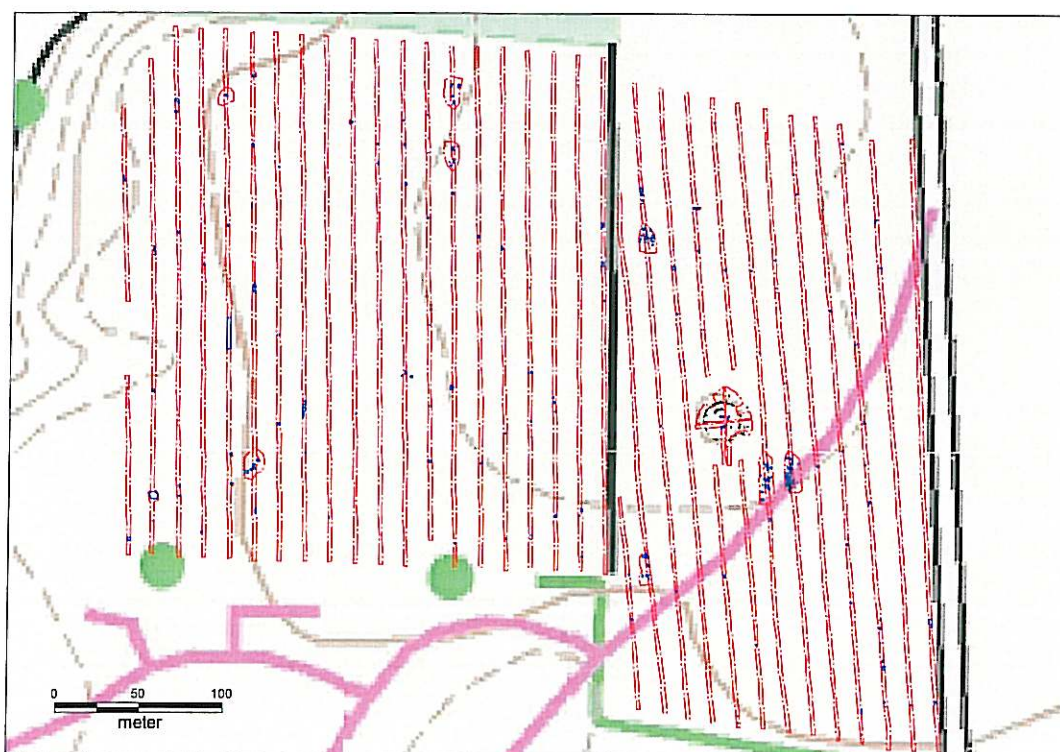

Fig. 2: Det forundersøgte område med højdekurver. Mod vest falder terrænet mod Torup Dal, og mod syd mod Randers Fjord.

området falder terrænet ned mod Torup Dal, og bliver mere kuperet (se fig. 2 og fig. 1). Mod nord og øst fortsætter det flade terræn, mens terrænet mod syd falder ned mod Randers Fjord. Områdets højeste punkt er Hermannshøj med en højde på 31m. Undergrunden består af sandet ler af en meget ensartet kvalitet. Mod syd og mod vest er der enkelte områder med vådbundsaflejringer. Længst mod nordvest i det undersøgte område går undergrunden over og bliver til rent sand.

Muldykkelsen er for størstedelen af området kun på 20-30cm, men enkelte steder, specielt i vådbundsområderne, er den tykkere op til omkring 50cm.

Målesystem

Alle grøfter samt anlæg er blevet målt ind med GPS, system 34 Jylland-Fyn, og indmålt af Christoph Briese fra KHM.

Udgravningsmetode

Mulden blev afrømmet i grøfter med gravemaskine med en skovl på 2m. Grøfterne blev lagt N-S med en forsøgt indbyrdes afstand på 15m. I alt lagde vi 33 grøfter, nummeret fra øst mod vest (se fig. 3). Omkring grøfter med høj koncentration af anlæg blev der lavet udvidelser, for at se om der

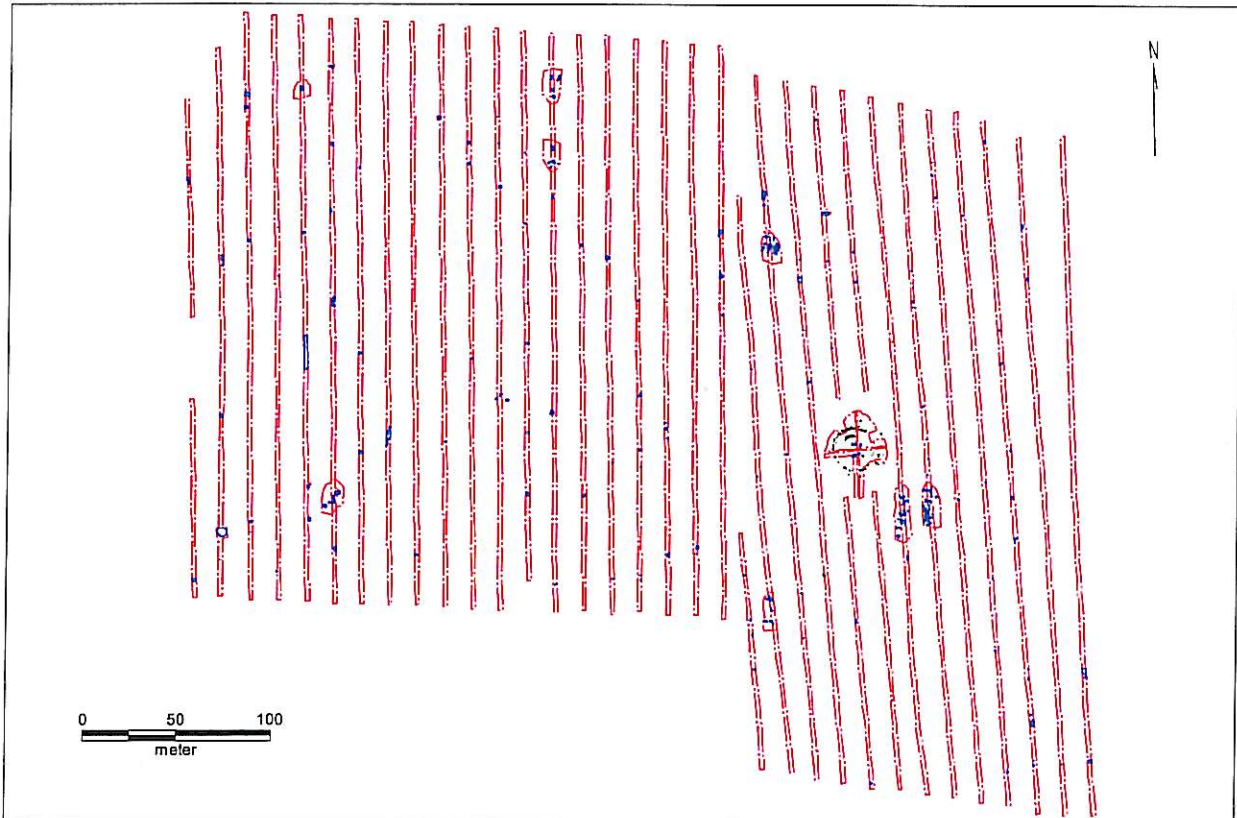

Fig. 3: Oversigt over søgegrøfterne. Der er i alt 33 grøfter, som er fortløbende nummeret fra øst mod vest.

eventuelt kunne registreres huse eller anden byggeaktivitet. Anlæggene i grøfterne blev ridset ind med skovl og markeret med en gul markeringspind. Herefter blev de målt ind med GPS, og enkelte anlæg snittet og tegnet for at godtgøre om de var reelle anlæg. Keramik er blevet indsamlet fra flere af anlæggene.

Området er blevet afsøgt med metaldetektor af Randersegnens Amatørarkæologers detektorklub, samtidig med at forundersøgelsen foregik, dog uden noget resultat.

Højen i det undersøgte område, kaldet Hermannshøj, blev afgravet af to omgange. Først blev der lagt grøfter N-S og Ø-V så der fremkom en krydsbalk (se fig. 4), ligesom der blev taget jord af i hver kvadrant for at undersøge om det reelt var en høj. Herefter blev der endnu en gang taget jord af i hver kvadrant så eventuelle bevarede grave kunne erkendes. Højens profil blev forsøgt afrenset og tegnet, men den megen regn gjorde det umuligt, og det blev derfor droppet.

Fyldskifter, tolket som anlæg, er henført til som A-nr. Genstande fra udgravningen er registreret som x-nr. Fotolisten er fortløbende, startende med film 1, billede 1. Det er registreret, i hvilken form fotodokumentationen foreligger (digitalt eller analogt). Flade- og

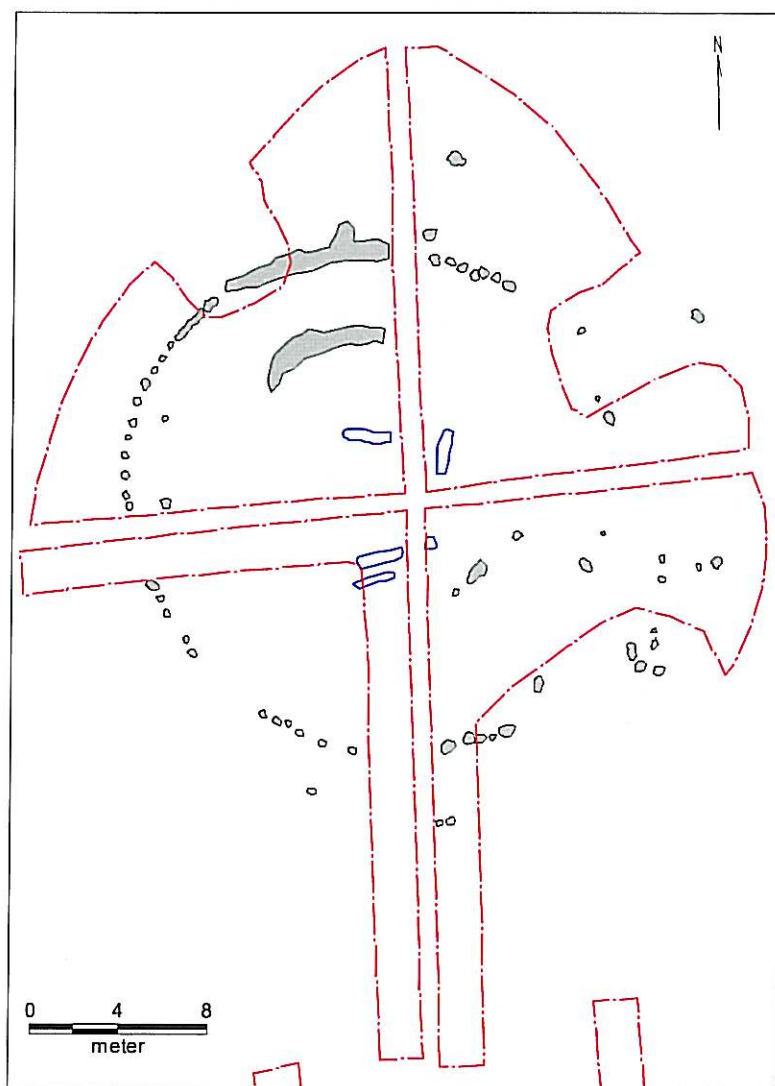

Fig. 4: Hermannshøj efter jordaftagning. Her ses gravene markeret med blå, stenene og stensporene med gråt.

profiltegninger er registreret under T-nr., og det er anført på tegningen, i hvilket målestoksforhold, de er udført.

Undersøgelsens resultater

Forundersøgelsen dækkede reelt et areal på 165.500m², med et afdækket areal på 23.319m². Men da der under forundersøgelsen blev gravet for meget dvs. udenfor lokalplansområdet bliver det til et undersøgt areal på 137.750m² med et afdækket areal på 20.620m² (jf. fig. 5) af lokalplansområdet.

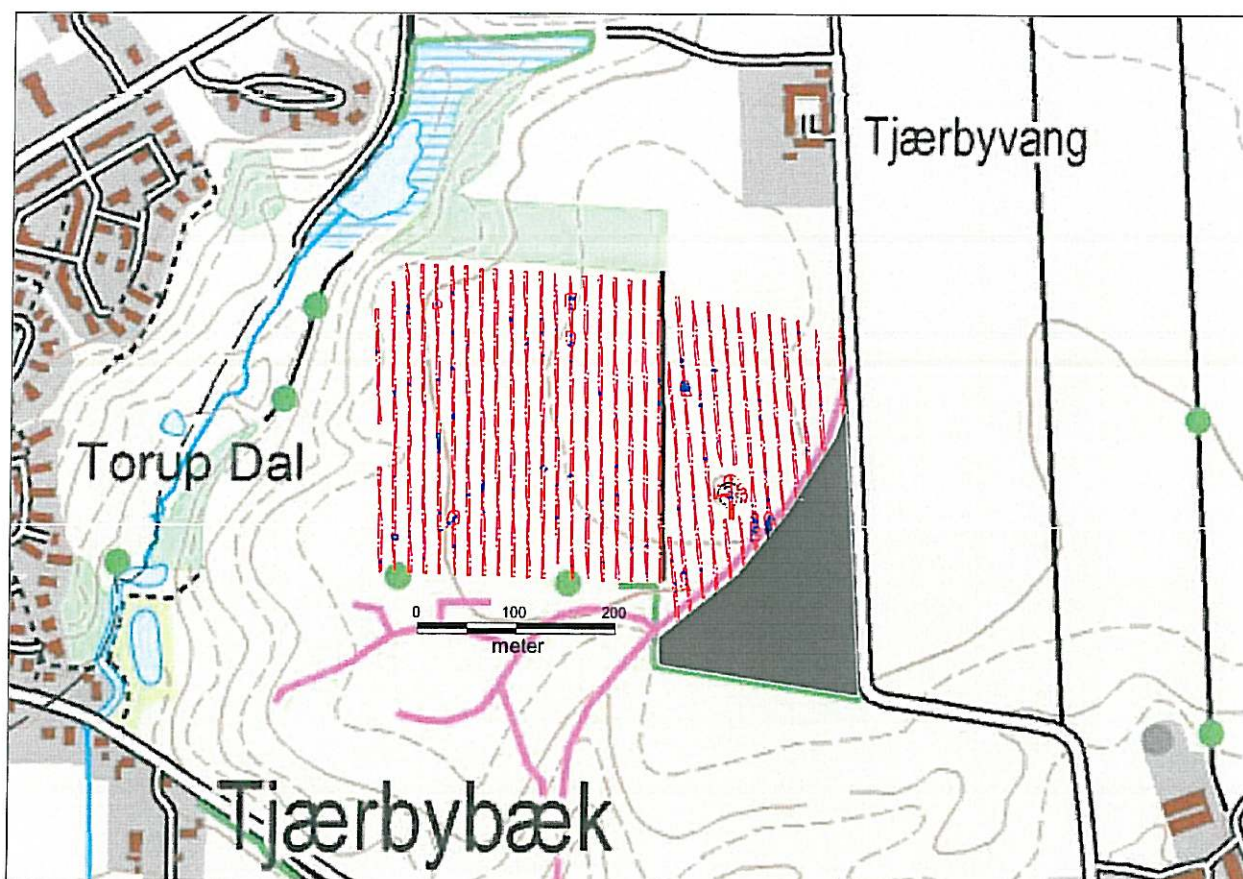

Fig. 5: Kort over forundersøgelsens grøfter. Grøfterne der ligger udenfor lokalplansområdet er markeret med lysegråt.

De 33 grøfter, på 300-400m, viser tegn på anlægsspor fra flere forhistoriske perioder. De enkelte grøfter har ikke mange anlæg, men der er enkelte områder hvor koncentrationen af anlæg er stor. Anlæggene er primært stolpehuller og gruber i alle størrelser, især er der en hel del kogestensgruber. Grøfterne er benævnt fra 1-33 regnet fra øst.

Ø

Grøft 1 indeholder i alt tre gruber og to anlæg. Fire af disse kan henføres til senneolitikum dateret ved den meget grøftmagrede keramik der blev fundet i dem. De bliver dog ikke undersøgt nærmere da de ligger uden for lokalplansområdet.

Grøft 2-5 indeholder ingen nævneværdige anlæg, enkelte stolpehuller og en kogestensgrube. Grøfterne 6 og 7 derimod har en stor koncentration af stolpehuller især (se fig. 6) . Der ser ud til at

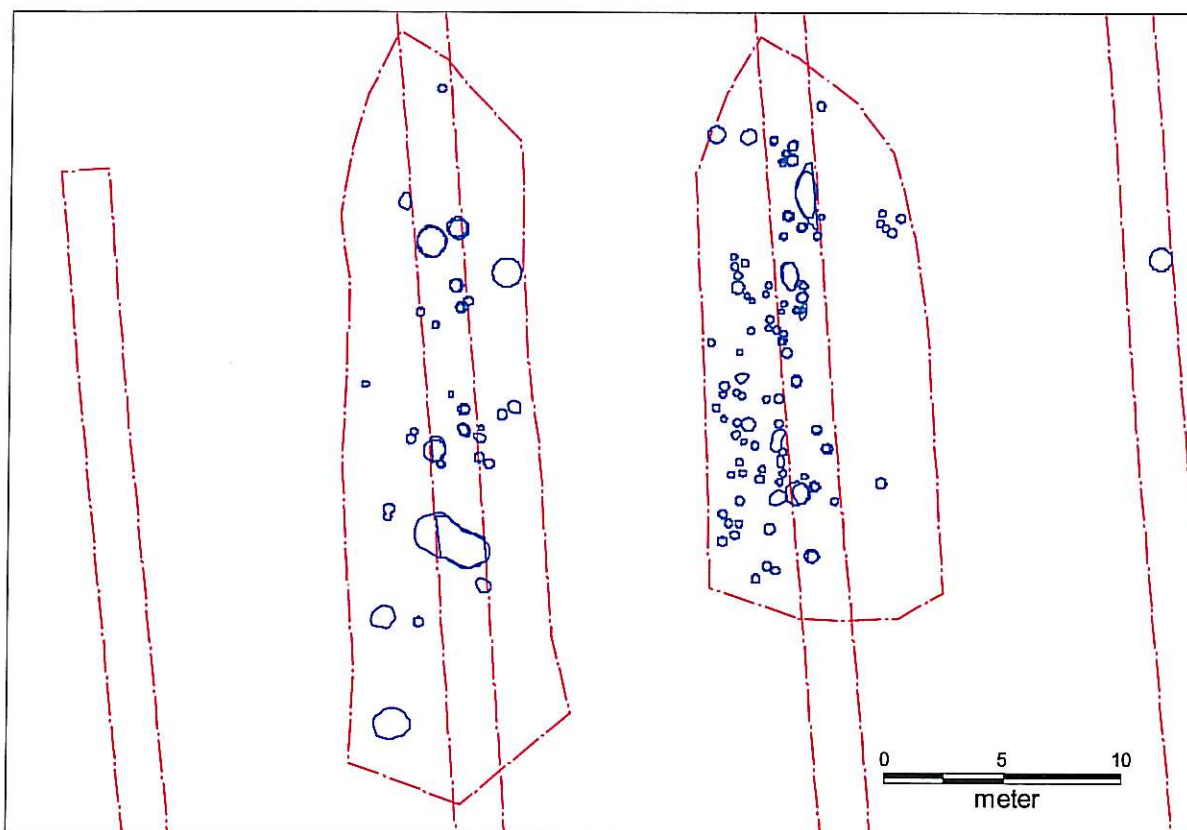

Fig. 6: Koncentrationen af anlæg i grøft 6 og 7 fra øst. Anlæggene er primært stolpehuller, men der er også enkelte gruber imellem.

være flere forløb i stolpehullerne, men der er umiddelbart ingen komplekse strukturer at se. Mod nord i grøft 6 er der en grube med keramik fra yngre bronzealder, men det har ingen forbindelse med koncentrationen mod syd i grøften.

I grøfterne 8-10 koncentrerer anlæggene sig i den nordlige ende. Det gælder enkelte gruber med keramik dateret til yngre bronzealder, en enkelt kogestensgrube og spredte stolpehuller (se fig. 7). Grøft 11 har en koncentration af anlæg mod nord, der er en blanding af stolpehuller og gruber. Koncentrationen ser ud til at hænge sammen med anlæggene i de foregående grøfter.

Grøfterne 12-19 indeholder meget få anlæg, enkelte spredte stolpehuller og en enkelt kogestensgrube i grøft 15. Her er der ikke grundlag for nærmere undersøgelser.

Derimod er der i den nordlige ende af grøfterne 20-24 en del anlæg. Det er primært kogestensgruber der findes i grøfterne her (fig. 8), men også en grube med keramik, der er dateret til yngre bronzealder. Den sydlige del af grøfterne indeholder ikke nogle nævneværdige anlæg.

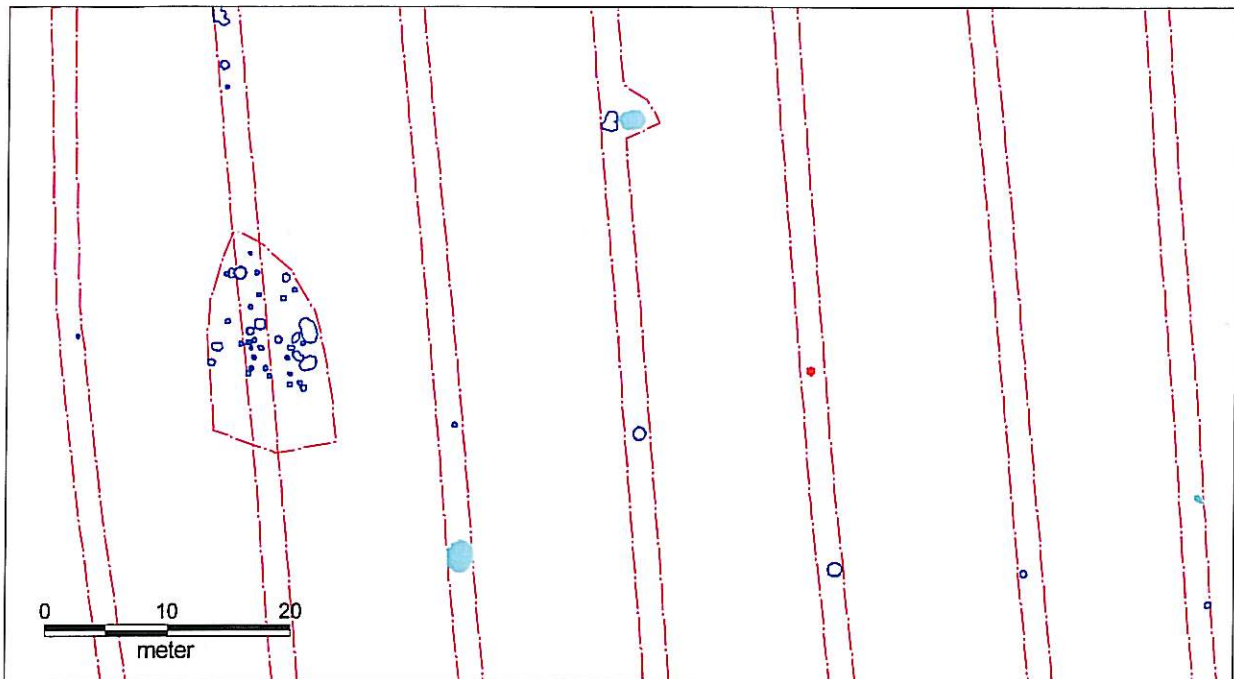

Fig. 7: Grøfterne 6-12. Gruberne med keramik er markeret med turkis og kogestensgruben med rodt. I grøft 11 er der lavet en udvidelse omkring koncentrationen af anlæg.

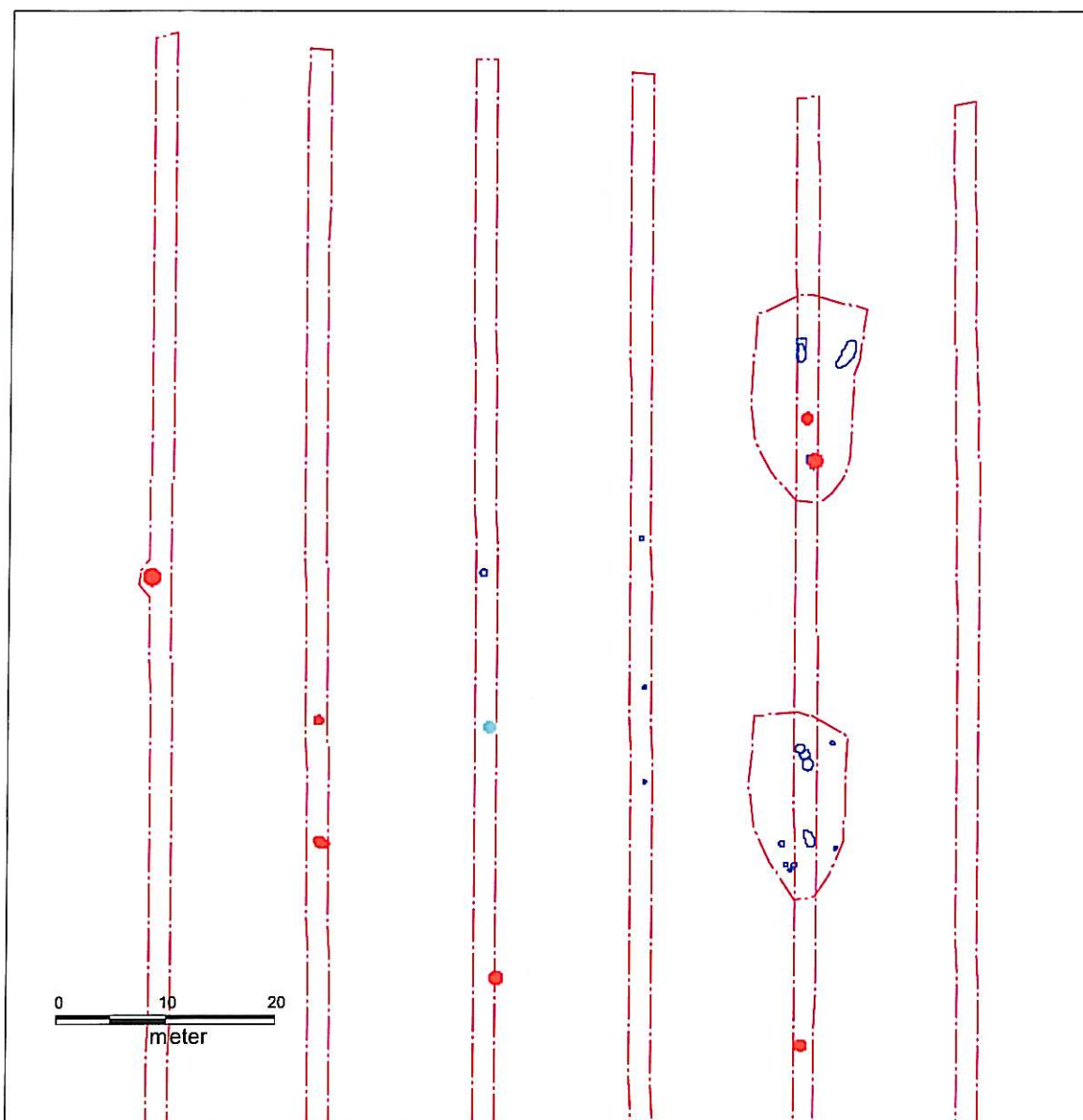

Fig. 8: Den nordligste ende af grøfterne 19-24. Gruber med keramik er markeret med turkis, mens kogestensgruber er markeret med rødt.

Grøft 25 er anlægstom bortset fra en enkelt lidt tvivlsom grube i den sydlige ende. Ligeledes mod syd er der i grøft 26 et anlæg med keramik dateret til yngre bronzealder, det ligner dog mere et lavningsområde end et menneskeskabt anlæg, derudover indeholder grøften to stolpehuller i den sydlige ende, mens den mod nord er anlægstom.

Grøfterne 27-33 indeholder alle anlægsspor i den sydlige ende, i den nordlige ende indeholder de også enkelte gruber og kogestensgruber, men mere spredt end i den sydlige ende. Udover flere kogestensgruber i grøfterne indeholder grøft 32 en stor grube med en diameter på 5m med en del keramik der ligesom keramikken fra de andre anlæg dateres til yngre bronzealder (se fig. 9).

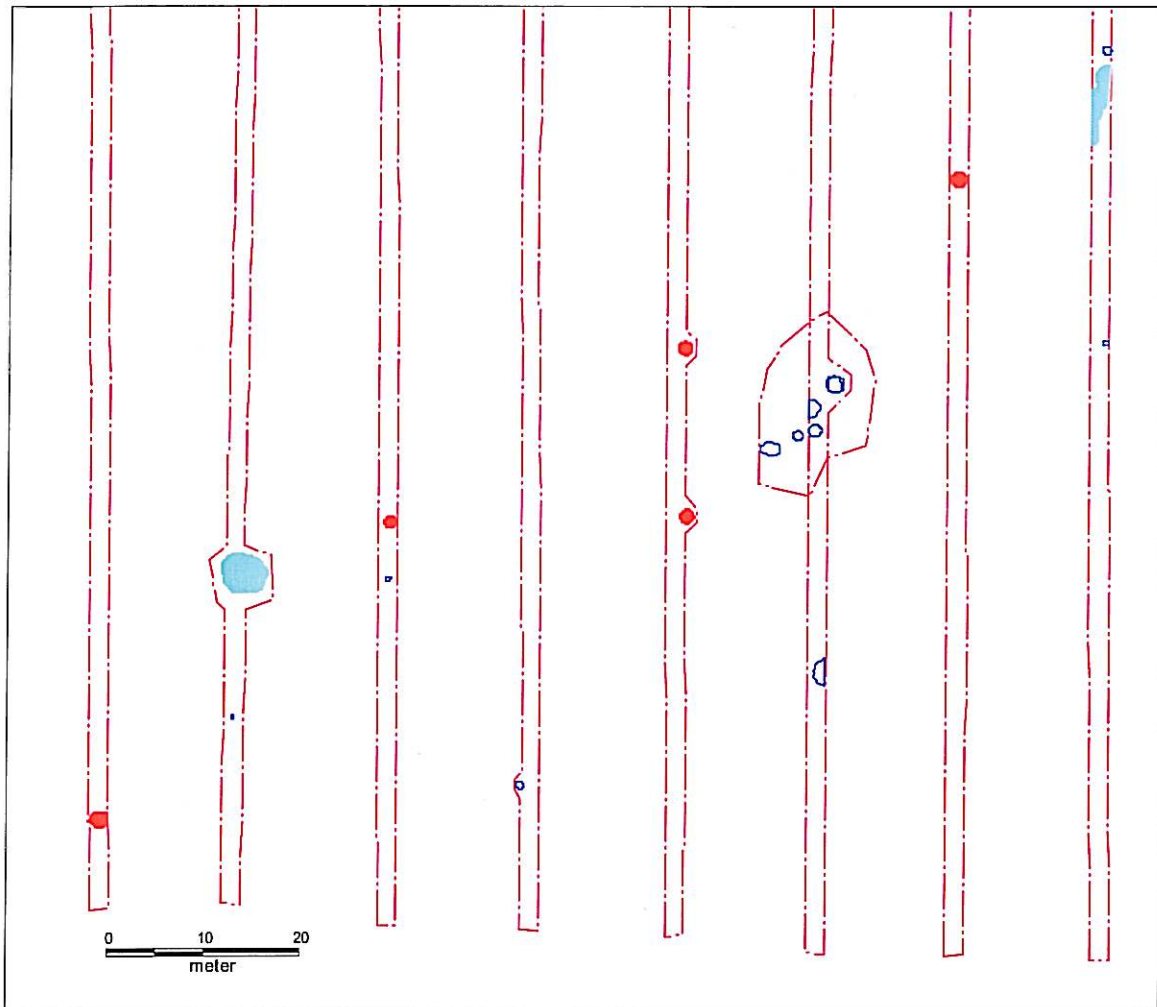

Fig. 9: Grøfterne 26-33. Gruber med keramik er markeret med turkis, mens kogestensgruber er markeret med rødt.

I grøft 29 omkring midt i grøften, findes et lavningsområde med lidt keramik ligeledes dateret til yngre bronzealder. Dette lavningsområde kan følges i de omkring liggende grøfter, men ses også tydeligt i landskabet.

I den sydøstlige del af det undersøgte område ligger gravhøjen Hermannhøj. Den er blevet registreret i 1874 som "en lav forlængst nedploiet høi", alligevel er den meget tydelig i landskabet,

og der var ingen tvivl for os, hvor præcis den lå da vi gik i gang med forundersøgelsen (se fig. 10). Det viste sig da også hurtigt, at højen virkelig var en gravhøj, da der i den første grøft gennem højen viste sig både randsten og højfyld. Efter krydsbalken var blevet lagt tog vi jord af i hver kvadrant hvorved bl.a. fire grave fremkom.

Fig. 10: Højen set fra sydvest i de første dage af forundersøgelsen. Selv herfra ses gravhøjen som en betydelig forhøjning i landskabet.

Den første er en bulkiste i den nordøstlige kvadrant (jf. fig. 4 og fig. 11). Graven er 2m lang og på det bredeste sted 56cm bred, og orienteret omtrent NØ-SV. Langs med den østlige side ses kistens træ tydeligt, mens graven mod nord, vest og syd afgrænses af at fyldet i den er tydeligt løsere end det omgivende højfyld. Graven er nok højens primære grav og er muligvis senneolitisk. Udover graven bød kvadranten på randsten og ardsfor, ligesom der under jordaftagningen blev fundet en tyknakket økse langs randstenene længst mod øst (se fig. 12).

Fig. 11: Graven med bulkiste i den nordøstlige kvadrant, set fra nord-vest. Fyldet afgrænses let fra det omkringliggende højfyld ved at være meget løsere.

Fig. 12: Den tyknakkede økse der blev fundet i den nordøstlige kvadrant.

I den sydøstlige kvadrant, længst inde mod sydbalken, titter enden af en grav ud (fig. 4 og fig. 13). Den er 56cm bred, stikker 48cm ud fra balken, og indeholder lidt keramikskår og er ellers trækulssort i fyldet. Den ligger højere oppe end graven i den nordøstlige kvadrant, og ser ud til at forsætte over i den sydvestlige kvadrant hvor den kun ses som lidt trækulsspor omkring 200cm langt og 50cm bredt (jf. den nordligste grav i kvadranten på fig. 4). Der kan da også være tale om endnu en grav i den nordøstlige kvadrant.

Fig. 13: Graven med keramik i den sydøstlige kvadrant. Set fra øst.

Fig. 14: Ardspor i den sydøstlige kvadrant. Set fra nord.

Den sydøstlige kvadrant afslørede også nogle meget fine ardspor under højen (se fig. 14), udover randsten, der dog ser ud til at være en del forstyrret mod øst som i den nordøstlige kvadrant.

I den sydvestlige kvadrant viste der sig endnu en grav (se fig. 4 den sydligste af gravene i kvadranten og fig. 15). Den er omkring 180cm lang og 30cm bred, orienteret øst-vest og viser sig

Fig. 15: Graven med knoglerester i den sydvestlige kvadrant. Set fra syd.

Fig. 16: Stenpakningen i den nordvestlige kvadrant. Set fra Øst.

som en tynd bane af trækul og knoglerester. Graven er den af gravene, der ligger højest i højen. De markerede sten i kvadranten på fig. 4 er stort set alle stenspor.

Den nordvestlige kvadrant afslørede en stenspakning (se fig. 4 og fig. 16) orienteret øst-vest ind mod nordbalken. Den består af hånd-hovedstore sten, og mellem stenene findes et orange-rødblunt fedtet fyld, der nok stammer fra kisten. Graven måler 210cm lang og 54cm bred. Kvadranten har som den eneste en fuld randstenskæde, der består af både sten og stenspor.

I to af kvadranterne, begge de nordlige, er højfyldet næsten gravet væk, mens der i de sydlige stadig er meget tilbage, da gravene her ligger højere, og der er derfor ikke taget så meget af hvilket også ses på fig. 17-22 af de fire kvadranter. Højen er på det højeste sted omkring 130cm høj og har en diameter på omkring 23m. Den har muligvis haft op til 2-3 faser da der bl.a. er tegn på flere randstenskæder. Under afrømningen blev der fundet flere afslag og et enkelt senneolitisk randskår udover den tyknakkede flintøkse.

Fig. 17: Højens sydvestlige kvadrant. Set fra syd.

Fig. 18: Den nordvestlige kvadrant. Set fra vest. Forrest i billedet ses randen af stenspor, og presenningen gemmer på stenspækningen.

Fig. 19: Den nordøstlige kvadrant. Set fra nord.

Fig. 20: Den sydøstlige kvadrant. Set fra syd.

Fig. 22: Gravhojen set fra øst. Under presenningen i den nordøstlige kvadrant ligger graven med bulkisten i den sydøstlige kvadrant gemmer presenningen sydligst i billedet på ardsports mens presenningen længst inde mod profilen gemmer på graven med keramik.

Sammenfatning

Grøfterne og udvidelserne afslører ingen komplekse strukturer, men anlæggene er i de enkelte områder af så høj en koncentration, at der ved en nærmere undersøgelse og udvidelse af felterne helt sikkert vil fremkomme huse mm.

Keramikken fra flere af gruberne viser, at der er tale om bebyggelsesaktivitet fra yngre bronzealder. Det kan dog ikke udelukkes, at nogle af anlæggene også kan dateres til ældre bronzealder eller endda yngre stenalder, da der i enkelte anlægskoncentrationer ikke har været daterende fund. Der kunne her være tale om bebyggelse, der er samtidig med højen, der dateres til senneolitikum-ældre bronzealder.

Fremtidigt arbejde (dato og underskrift)

Der er dele af det forundersøgte område, hvor det synes relevant at foretage yderligere undersøgelser. Det drejer sig om fire områder (se fig. 23), på i alt 15.806m², hvor enten

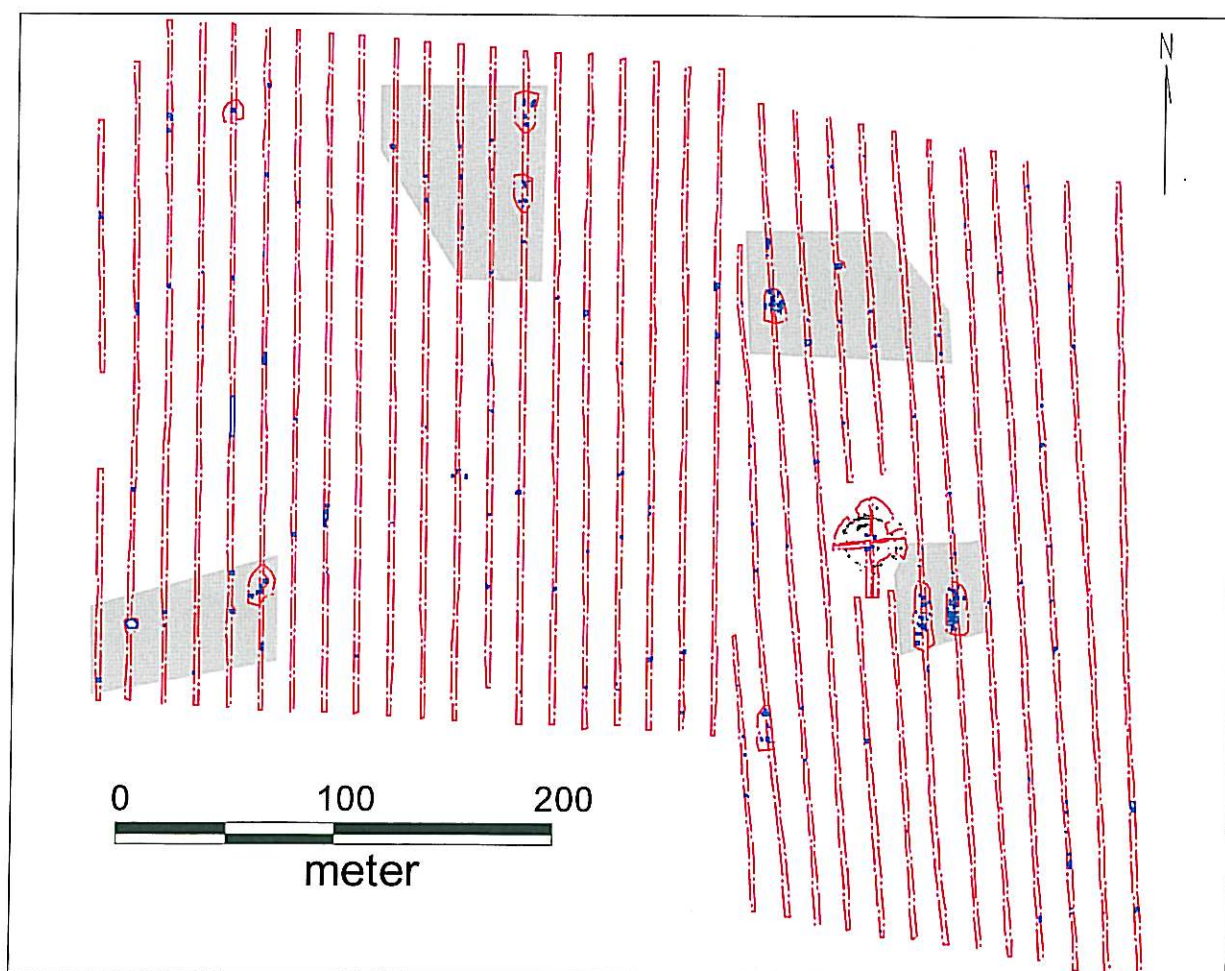

Fig. 23: De områder der, ud over gravhøjen, synes relevante at undersøge nærmere, er markeret med gråt.

koncentrationen af stolpehuller eller arten af anlæggene gør det nødvendig med en videre undersøgelse.

Der er ingen tvivl om, at udgravningen af gravhøjen er nødvendig. Profilen kan give et meget fint indblik i opbyggelsen af højen, og dens faser. Dertil kommer de foreløbige 4 grave i højen, der ved en nærmere undersøgelse bl.a. kan give en mere præcis datering af højen.

Randers 02/04/2008

Arkæolog BA Lotte Bach Christensen

Kulturhistorisk Museum Randers

Stemannsgade 2 - DK - 8900 Randers - Telefon 86 42 86 55 - Fax 86 41 86 49 - Hjemmeside: www.khm.dk - Email: khm@khm.dk

BYGHERRERAPPORT KHM 2627 – Tjærbyvang II Etape 1

Ved arkæolog BA Lotte Bach Christensen

Tjærby By, mat. 2a og 3a

Gimming Sogn

Støvring Herred

Tidligere Randers Amt

Stednr. 140904

Sb.nr. 26

Indhold

Indledning	3
Tidstavle	5
Udgravningens resultater.....	6
Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt	11
Baggrund og begrundelse for udgravningen.....	11
Landskabet	11
Andre fund og fortidsminder.....	13
Udgravningens data.....	14
Udgravningens metode.....	14
Fremtidigt arbejde	15
Litteratur.....	16
Dato og underskrift	16

Forside: Tjærbyvang II med det undersøgte område markeret med rødt, 1:25.000.

Indledning

Kulturhistorisk Museum Randers udgravede fra april til juli 2008 et bopladsområde mellem Tjærby og Dronningborg. Der viste sig her nogle huse, enkelt ovne og forskellige bopladsspor fra bondestenalder, neolitikum, og bronzealder i form af kogestensgruber og stolpehuller.

Bygherre / anlægsmyndighed:

Den arkæologiske udgravning og den forudgående prøvegravning blev sat i værk da Randers Kommune ønskede at udstykke området til beboelse.

Udgravningsansvarlige:

Ansvarlig udgravningsleder: Museumsinspektør ved Kulturhistorisk Museum Randers Ernst Stidsing.

Daglig leder: BA Lotte Bach Christensen

Prøvegravningen fra den 19.2.2008 – 14.3.2008 blev foretaget af:

BA Lotte Bach Christensen

Udgravningen fra den 22.4.2008 -30.7.2008 blev foretaget af:

BA Marika Graae Palitzsch

BA Mette Ormstrup Madsen

BA Rasmus Brethvad

BA Lotte Bach Christensen

Øvrige samarbejdspartnere:

Maskinfører Lars Pedersen fra firmaet William Laursen, Langå, stod for arbejdet med at afgrave mulden, mens Mogens kørte dumper.

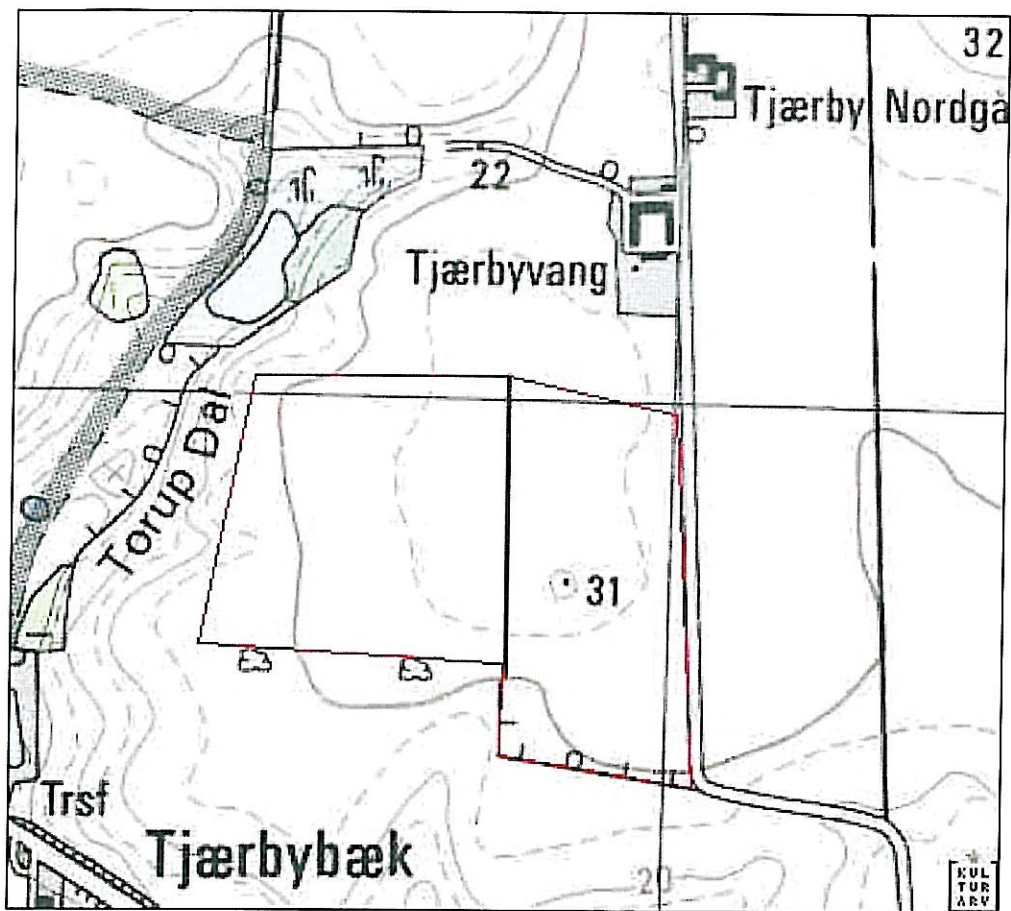

Fig. 1: Den undersøgte lokalitet er omkranset med rødt, 1:25.000.

Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemneolitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemneolitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidligneolitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglelosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område. Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og skifter til yngre romersk jernalder omkring 160 e.Kr. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder.

Udgravningens resultater

Undersøgelsen af Tjærbyvang resulterede i 266 undersøgte arkæologiske anlæg heri blandt 175 stolpehuller, hvoraf de fleste indgår i 4 huse, 2 mulige ovne, en staklade og 38 kogestensgruber. Derudover kommer et antal erkendte og indmålte anlæg, der ikke er nærmere undersøgt. Dateringen af området Tjærbyvang går fra senneolitikum til yngre bronzealder, og er baseret på hustyper og keramik fund.

De huse der blev registreret under udgravningen, er alle af den toskibede type. Det vil sige at der inde i huset er én række tagbærende stolper, som dermed deler huset i to. Det flotteste af de fire huse er A151 (fig. 2). Her kan man se hvordan vægge og tagbærende stolper viser sig som lige linjer på tegningen. Ligesådan er det med huset A247 (fig. 3), som dog har større partier hvor stolpehullerne mangler i væggene. Dette kan skyldes, at der på dette sted er fjernet mere jord ved muldafrømningen, eller stolpehullerne kan være pløjet væk.

De toskibede huse skal dateres indenfor perioden senneolitikum til ældre bronzealder, da man derefter - omkring 1500 f.Kr. begynder at bygge treskibede huse. Det betyder at husene er samtidige med højen, Hermannshøj, der ligger midt på området, kun få

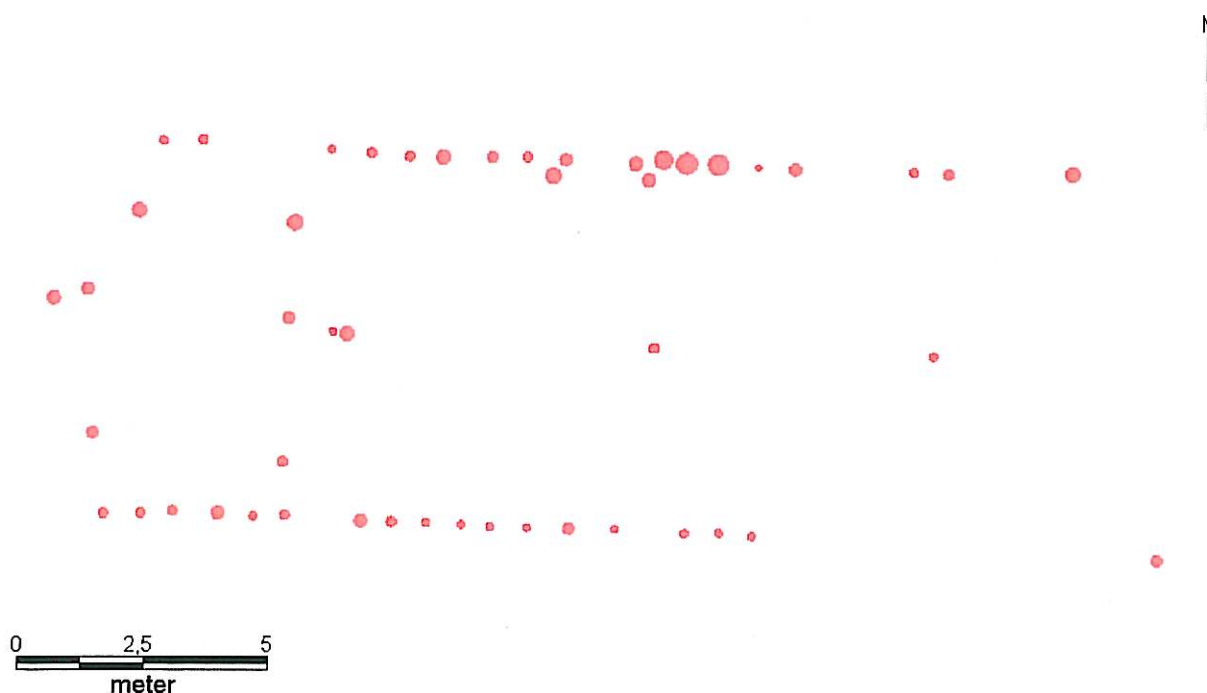

Fig. 2: Hus A151. Markeringerne viser stolpehullerne i væggene og i midten stolpehullerne efter de tagbærende stolper. Huset måler 6x21m.

hundrede meter fra husene.

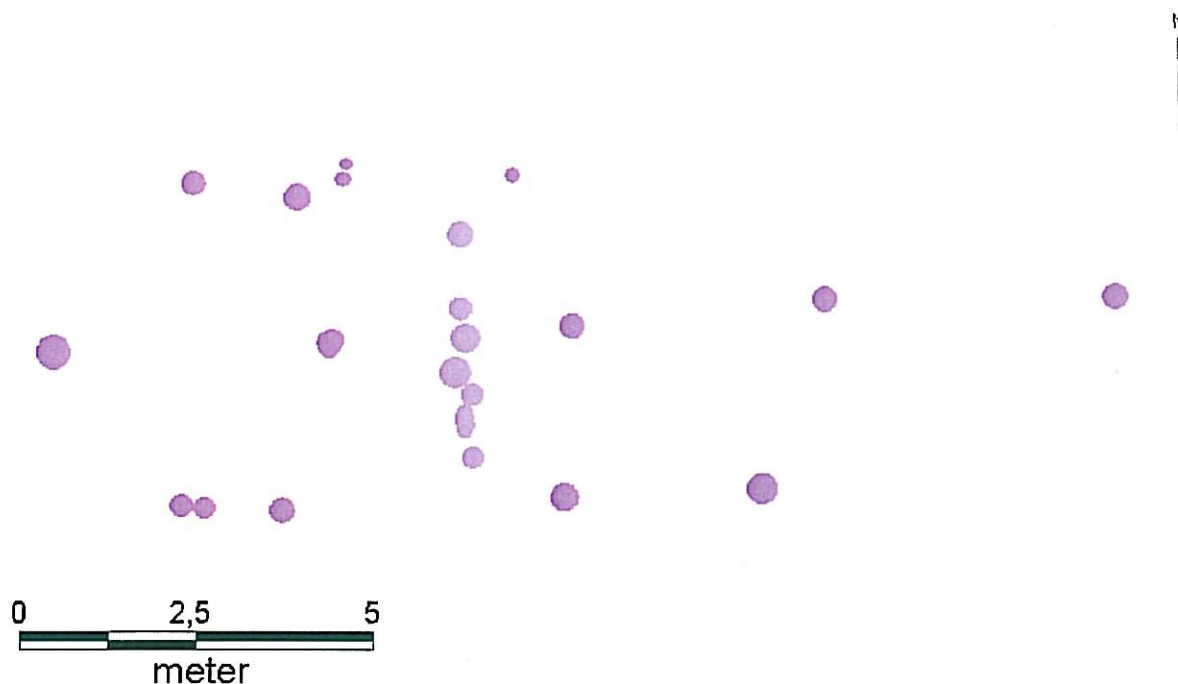

Fig. 3: Hus A247. Den fine række af tagbærende stolpehuller viser sig tydeligt mens der mangler en stor del af det nordlige vægparti. Læg også mærke til skillevæggen omtrent midt i huset. Huset måler 5x15m.

Udover husene blev der som sagt også fundet andre anlæg af arkæologisk interesse deriblandt en ovn (A28).

Ovnen viste sig i overfladen som en stort rund plamage, men da vi fik gravet halvdelen væk viste det sig, at den delte sig i to gruber. I profilen der fremkom, gav anlægget sin funktion som ovn sig til kende ved, at der lå en tydelig orangerød bræmme af blødt brændt ler. Dette kan være den lerkappe, der har kuppet ovnen (fig. 4). Derudover er der et askefyldt lag, der går fra den ene grube over i den anden. Dette lag er fra når man har skullet tømme ovnen for resterne af det bål man tændte op i den, for at opvarme den, inden man puttede det ind der skulle bages. Ovnen har nok været brugt til den daglige madlavning, da dette ikke kræver de samme høje temperaturer som til eksempelvis brænding af keramik. Det kan vi se på kappens meget blødt brændte ler. I ovnen fandtes der en hel del keramik (fig. 5+7), der daterer den til yngre bronzealder periode V-VI mellem 900-500 f.Kr.

Derudover var der en del gruber hvis funktion ikke har kunnet bestemmes med sikkerhed. Ligesådan er det med de mange stolpehuller, der ikke ser ud til at indgå i en større sammenhæng. I ét stolpehul blev der dog fundet en lille fin tyknakket økse (fig. 6), der kan datere stolpehullet til senneolitikum dvs. 2000-1700 f.Kr., men ærgerligt nok indgik stolpehullet ikke i et hus. De mange anlæg kan ses på fig. 8 hvor hver blå markering viser et anlæg, eksempelvis et stolpehul.

Fig. 4: Ovn A28. Til højre i billedet, i den største af gruberne, anes det orange lag, der udgør ovnkappen. Ovnen er 4,2m bred og 90cm dyb på det dybeste sted (foto: 2627-DP-0029).

Fig. 5: Ovnen under udgravning. Hele vejen ned gennem ovnen blev der fundet keramik, her får maskinfører Lars et hvil mens Marika graver flere skår frem (foto: 2627-DP-0017).

Fig. 6: Den lille flintøkse fundet i et stolpehul. På denne side kan man se den er slebet (x28).

Fig. 7: Keramikrandskår med tapøre omkring 4cm under randen (x20).

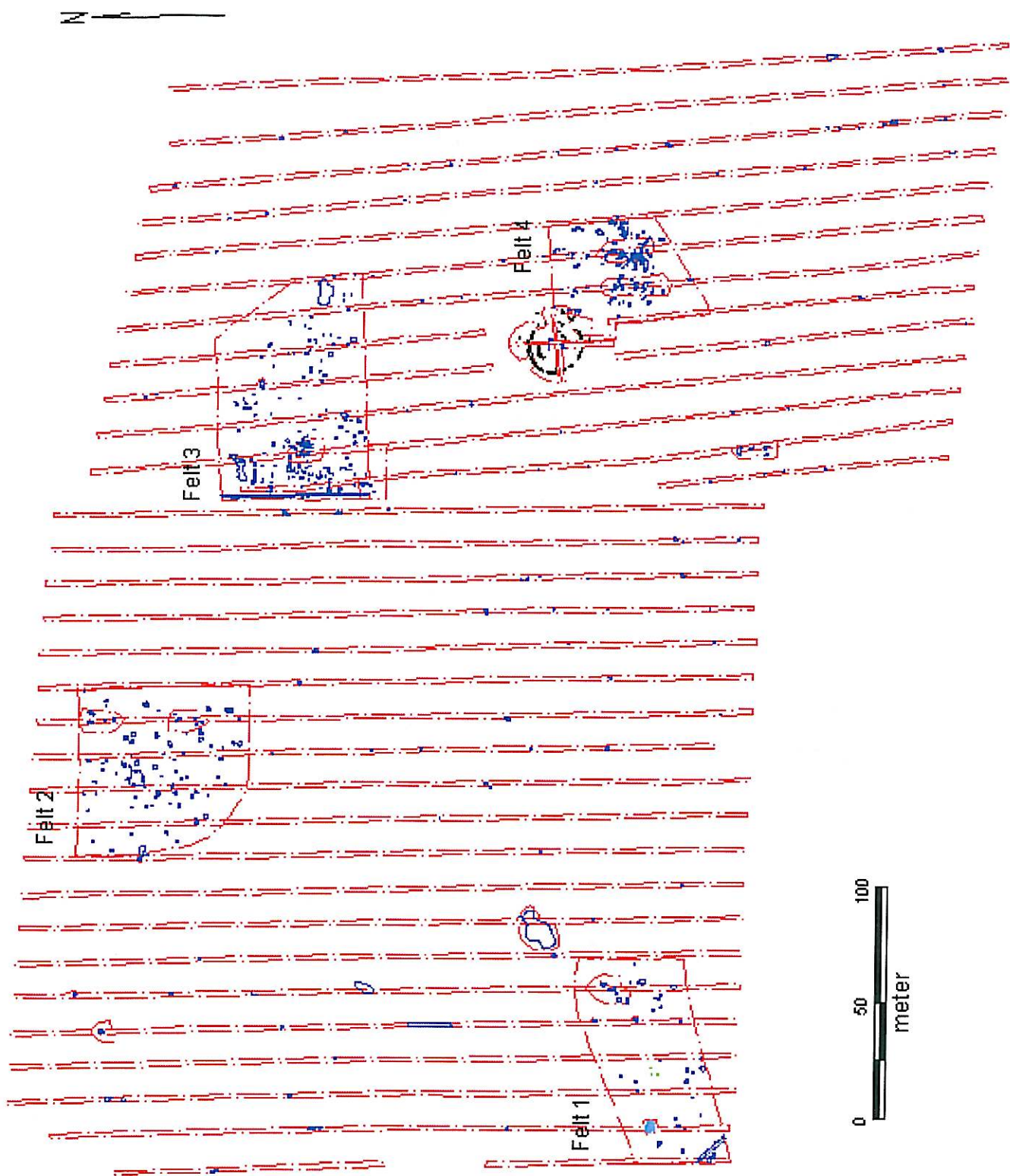

Fig. 8: Oversigt over grøfterne fra prøvegravningen, og de 4 felter, der udgjorde den egentlige udgravning. De blå markeringer er de indmålte anlæg.

Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt

Bebyggelse fra bronzealderen er tit dårligt bevaret, hvilket gør, at der ikke bliver fundet så mange hustomter fra denne periode som fra senere perioder. Jo yngre de arkæologiske anlæg er, desto bedre bevaret er de som regel. Tjærbyvang er derfor en vigtig brik i puslespillet om hvor, og hvordan bopladserne tog sig ud i bronzealderen i området mellem Dronningborg og Tjærby. Ligesådan er det meget interessant at disse huse er samtidige med højen Hermannshøj, der ligger lige ved siden af, og som de derfor må have haft en vis relation til. Det er ikke kun for dette område at udgravningen har betydning. Resultaterne kan også sættes ind i en større sammenhæng, og giver dermed en mere nuanceret viden om bronzealderens samfund generelt.

Baggrund og begrundelse for udgravningen

Udgravningen på Tjærbyvang blev sat i gang efter forundersøgelsen af arealet. Ved forundersøgelsen blev der iagttaget bebyggelsesspor fra fortiden primært fra bronzealderen over stort set hele det berørte areal. I henhold til museumslovens kap. 8 skal der ved fund af spor fra fortiden foretages arkæologiske undersøgelser inden anlægsarbejdet kan gå i gang.

Museumsloven og Naturbeskyttelsesloven kan ses på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside www.kuas.dk.

Landskabet

Området mellem Dronningborg og Tjærby, lige øst for Torup Dal, ligger højt i terrænet, og har en fantastisk udsigt over det omkringliggende landskab. Terrænet falder ned mod Randers Fjord mod syd, og ret kraftigt mod Torup Dal i vest (se fig. 1+9), mens det mod nord og øst er mere fladt. Områdets højeste punkt er gravhøjen Hermannshøj (KHM 2647) med en højde på 31m.

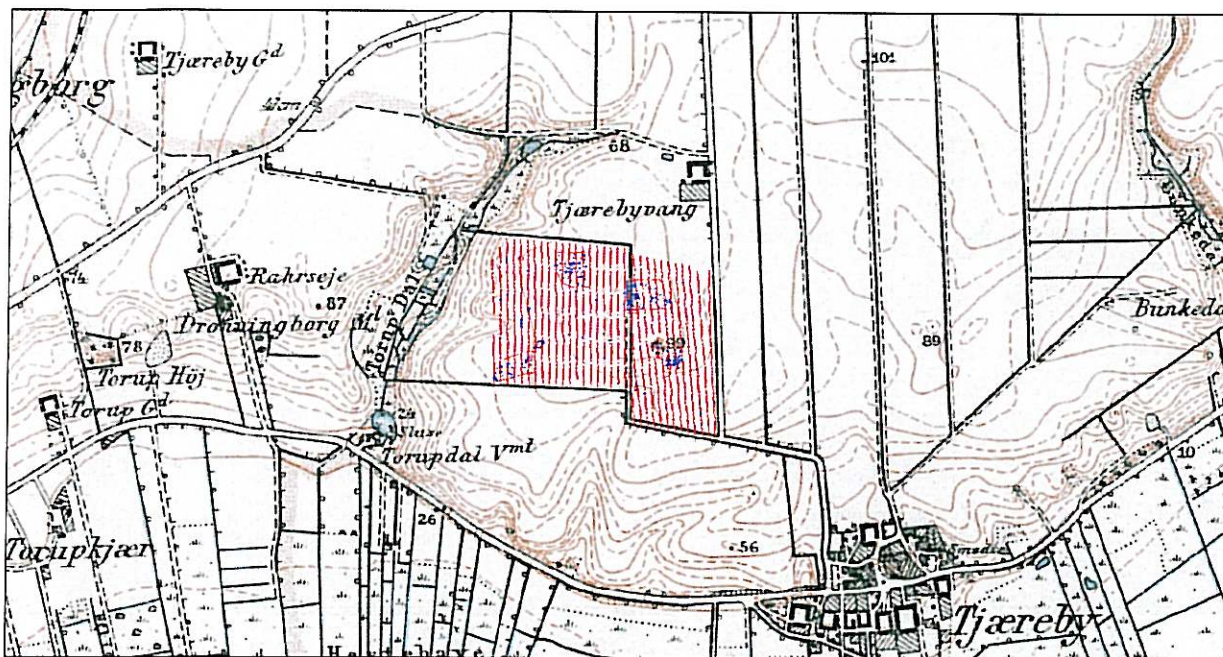

Fig. 9: Udgravningens felter og prøvegravnings grøfter lagt ind på et højboardskort. Her ses tydeligt terrænets fald mod vest ned mod Torup Dal og mod syd mod Randers Fjord.

De i alt fire åbnede udgravningsfelter ligger på toppen på den flade del af området (se fig. 9), og undergrunden er for alle felternes vedkommende af let sandet gult moræneler, der gjorde det meget svært at grave i sommertørken. Muldlaget var for alle felternes vedkommende på 20-30cm.

Andre fund og fortidsminder

Som det fremgår af kortet på fig. 10, er der forskellige typer markeringer. En \square markerer

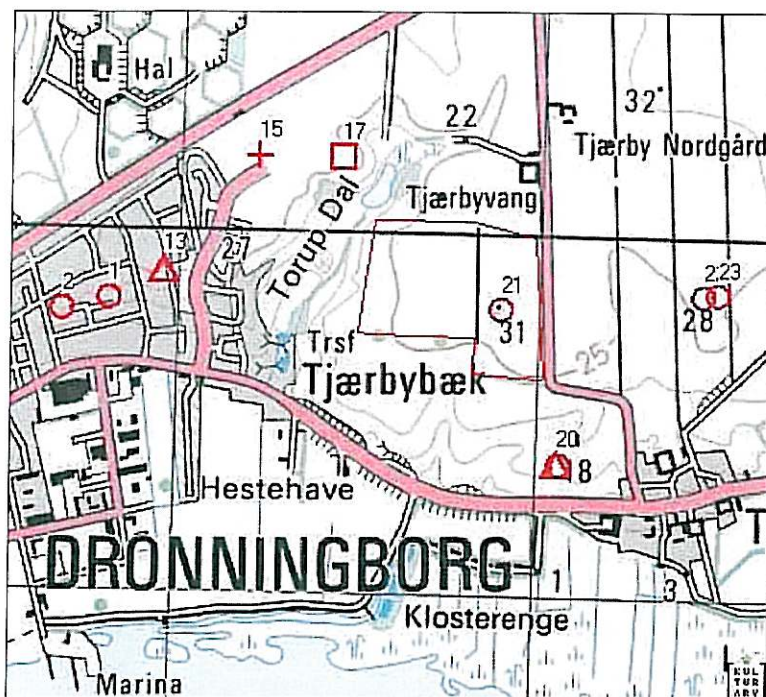

Fig. 10: Den undersøgte lokalitet er omkranset med rødt mens de omkringliggende registrerede fortidsminder er markeret med tal og signatur, 1:50.000.

bebyggelse, en \circ placerer en gravhøj, et + er en grav og et x er et løsfund, hvilket vil sige en genstand fundet uden den kan knyttes til en nedgravning. Den store markering som indrammer flere af lokaliteterne er udpeget i forbindelse med den landsdækkende kortlægning af arkæologiske kulturarvsarealer af national betydning. Herved bliver de arealer i Danmark udpeget, som der er stor sandsynlighed for, at der gemmer sig værdifulde fund. Den endegyldige klassifikation af arealet som særlig bevaringsværdigt afventer en samlet vurdering. Ved siden af de forskellige markeringer står et tal, som henfører til sognebeskrivelsen. Sognebeskrivelsen er et omfattende materiale, der befinder sig på Nationalmuseet. Materialet består af både tekster og kort. Sognebeskrivelsen blev grundlagt i 1873, hvor man begyndte de såkaldte "herredsrejser". Resultatet blev en systematisk og landsdækkende optegnelse af de danske fund og fortidsminder.

Hver lokalitet er forsynet med et nummer, der refererer til et punkt på et tilhørende kort. Antallet af numre pr. sogn varierer meget. Både de sløjfede og de eksisterende

fortidsminder er registreret. Derfor kan man finde oplysninger om langt flere gravhøje m.v. end dem, der er bevaret i dag. Alle de fund, der er dukket op i tidens løb, er blevet tilføjet som nye numre i Sognebeskrivelsen. Det er altså et levende og stadig voksende arkiv.

I området omkring Tjærbyvang er der flere spor efter menneskelig aktivitet som det ses af ovenstående. Syd for den vestlige del af området er der tidligere blevet undersøgt et område hvor der var spor efter bosættelse i form af stolpehuller og kogestensgruber, mens der nordvest for området, på den modsatte side af Torup Dal, er blevet fundet bopladsspor fra ældre jernalder (nr. 17 på fig. 10). Mod øst ligger flere høje, og mod syd markeret med en trekant, nr. 20 på fig. 10, ligger Tjærby Ødekirke. Altså spor fra stenalderen op til historisk tid.

Udgravningens data

Oldsager, original dokumentation, videnskabelige prøver m.v. opbevares på Kulturhistorisk Museum Randers. Her vaskes og nummereres fund, inden de stilles på museets magasin. Kun et udvalg af de genstande, museet finder hvert år ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde. En del af museets udgravninger bliver omtalt i populær form i museets årbog, der udkommer årligt. Det er muligt at få fremvist eventuelle genstande fundet ved udgravningen efter henvendelse til museets arkæologer.

Udgravningens metode

Ud fra prøvegravningens resultat blev der planlagt at åbne i alt fire felter på området. De er blevet benævnt Felt 1-4 fra vest mod øst (jf. fig. 8).

Felterne blev alle åbnet på en gang i begyndelsen af udgravningen i midten af april. Til muldafrømningen blev der brugt en gravemaskine på larvefødder, og en dumper til at køre jorden væk i. Mulden blev lagt rundt om hver felt. I alt brugte vi 61 timer på afrømningen af de fire felter.

Anlæggene blev ridset ind med skovl og markeret med gule plantepinde. Efterfølgende blev anlæggene målt ind med GPS.

Vi startede både muldafrømningen og undersøgelsen af felterne med felt 1 længst mod vest (se fig. 8), da bygherren ønskede de to vestligste felter færdige først.

Stolpehuller, der indgik i komplekse konstruktioner er blevet prioriteret højest, mens enkelte af de øvrige anlægstyper, såsom kogestensgruber, er blevet udgravet. Derudover er en del af gruberne i området blevet undersøgt, da vi i størst muligt omfang brugte maskine til at snitte med i den hårde lerjord, og da det gik forholdsvis hurtigt er der blevet snittet en del af disse. Modsat gik det meget langsomt med at snitte med skovlen hvor maskinen ikke kunne komme til.

De snittede anlæg er blevet tegnet i profilen i målestok 1:10 eller 1:20, beskrevet og fotograferet, og hvis de indgik i komplekse konstruktioner er denne også efterfølgende blevet beskrevet. Kun anlæg, der enten er blevet snittet eller som tydeligt indgår i en sammenhæng, er blevet givet et anlægs nummer.

Området er blevet afsøgt med detektor, dog uden at nogle fund er blevet gjort. Al keramik fra felterne er blevet hjemtaget. Der er blevet taget jordprøver af enkelte af husene til flotering.

Fyldskifter, tolket som anlæg, er henført til som A-nr. Tolkninger af konstruktioner (huse, gårdsanlæg osv.) bestående af anlæg er ligeledes givet A-nr. Genstande fra udgravningen er registreret som x-nr. Trækuls- og jordprøver er gemt som D-nr. Fotolisten er fortløbende, startende med billede 1. Flade- og profiltegninger er registreret under T-nr., og det er anført på tegningen, i hvilket målestoksforhold, de er udført.

Fremtidigt arbejde

Området syd for det undersøgte areal kan være af stor arkæologisk interesse, da der her mellem Tjærbyvang og Tjærby Ødekirke er fundet spor fra neolitikum, og senere perioder. Området mod nord er også dækket af lokalplanen, og bliver prøvegravet indenfor kort tid. Det er muligt at bopladssporene fra den sydlige del af lokalplansområdet er yderkanten af et bopladsområde, der strækker sig mod nord, men det viser sig ved anden del af prøvegravningen.

Der er dog ikke tvivl om, at området omkring Tjærbyvang er et spændende arkæologisk område, hvor det kan være muligt at finde yderligere bopladsspor, der måske kan kædes sammen med højen Hermannshøj.

Litteratur

Jensen, Jørgen: *Danmarks Oldtid. Stenalder*. København 2001.

Jensen, Jørgen: *Danmarks Oldtid. Bronzealder*. København 2002.

Dato og underskrift

Randers 01/09/2008

Arkæolog, BA Lotte Bach Christensen

Kulturhistorisk Museum Randers

Stemannsgade 2 - DK - 8900 Randers - Telefon 86 42 86 55 - Fax 86 41 86 49 - Hjemmeside: www.khm.dk - Email: khm@khm.dk

BYGHERRE RAPPORT KHM 2647 – Hermannshøj

Ved arkæolog BA Lotte Bach Christensen

Tjærby By, del af matr. 2a

Gimming Sogn

Støvring Herred

Tidligere Randers amt.

Stednr. 140904

Sb.nr. 21

Indhold

Indledning	2
Tidstavle	4
Udgravningens resultater.....	5
Undersøgelsens perspektiver - regionalt og nationalt.....	13
Baggrund og begrundelse for udgravningen	13
Landskabet	13
Udgravningens data.....	14
Udgravningens metode.....	15
Litteratur.....	16
Andre fund og fortidsminder.....	16
Fremtidigt arbejde.....	17

Indledning

Kulturhistorisk Museum Randers udgravede fra maj til juli 2008 gravhøjen Hermannshøj mellem Tjærby og Dronningborg. I højen gemte sig i alt seks grave, der strækker sig i tid fra senneolitikum til yngre bronzealder (2400-500f.Kr.).

Bygherre / anlægsmyndighed:

Den arkæologiske udgravning og den forudgående prøvegravning blev sat i værk da Randers Kommune ønskede at udstykke området til beboelse.

Udgravningsansvarlige:

Ansvarlig udgravningsleder: Museumsinspektør ved Kulturhistorisk Museum Randers Ernst Stidsing.

Daglig leder: Lotte Bach Christensen

Forundersøgelsen blev foretaget den 29.2. og den 12.3.2008 af:

Ernst Stidsing og Lotte Bach Christensen

Udgravningen fra den 22.4.2008 -30.7.2008 blev foretaget af:

Arkæologerne Ragna Stidsing, Rasmus Brethvad, og Lotte Bach Christensen

Øvrige samarbejdspartnere:

Maskinfører Lars Pedersen fra firmaet William Laursen, Langå, stod for arbejdet med at afgrave mulden.

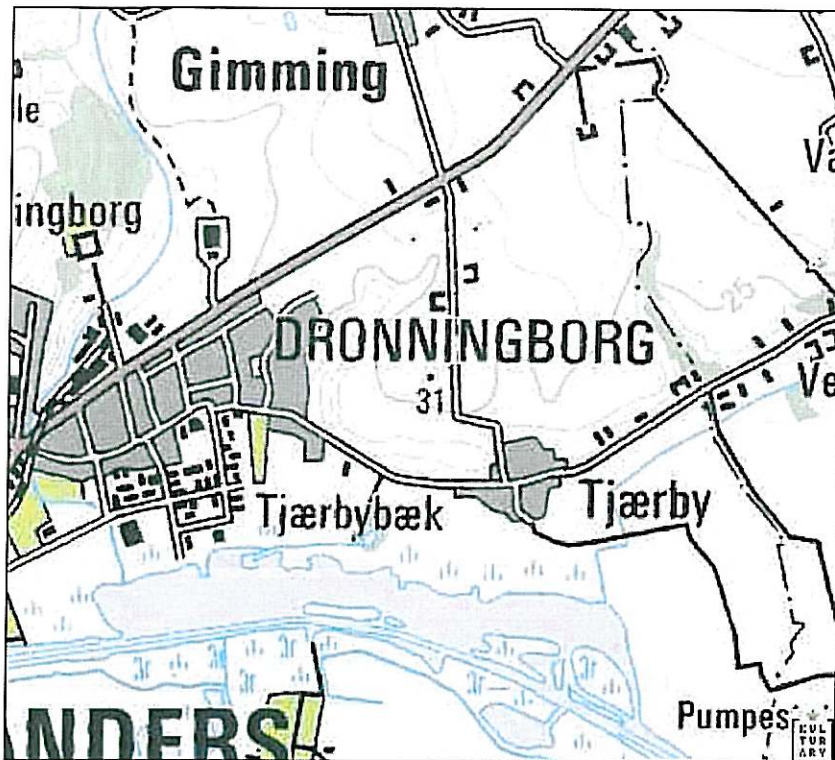

Fig. 1: Hermannshøj ligger mellem Tjærby og Dronningborg øst for Randers. Hermannshøj ligger midt på kortet og er markeret med en højde på 31m DNN, 1:100.000.

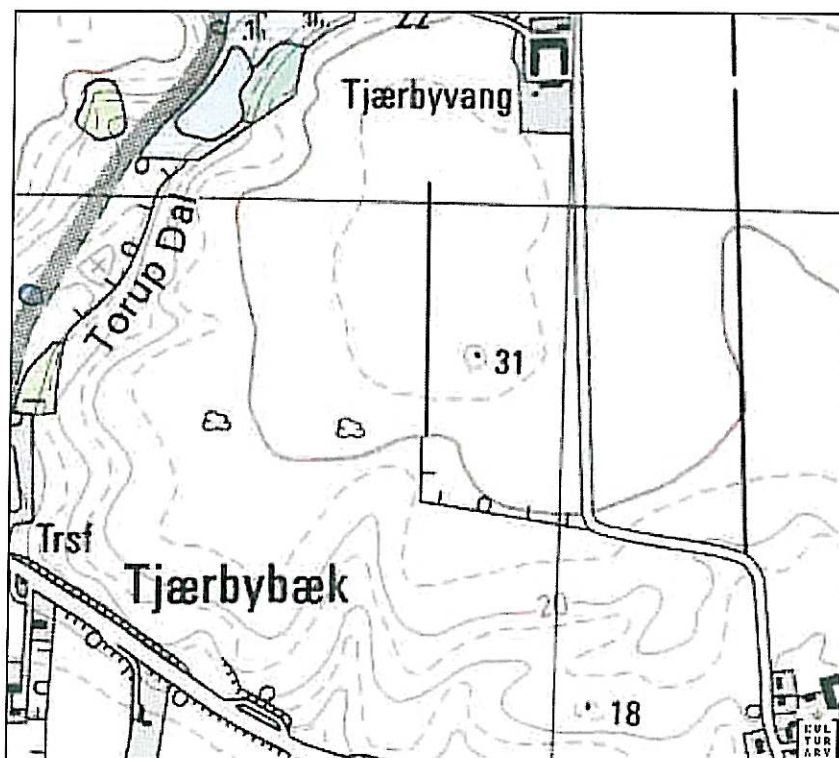

Fig. 2: Hermannshøj 1:25.000.

Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemneolitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemneolitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidligneolitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglemosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område. Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og skifter til yngre romersk jernalder omkring 160 e.Kr. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder.

Udgravningens resultater

Hermannshøj viste sig at indeholde ikke mindre end seks grave. Hver grav ser ud til at have haft sin egen højfase med undtagelse af én – den yngste, hvor det ser ud til at højfasen enten er gravet væk. En højfase vil sige at man har gravlagt den afdøde i den allerede eksisterende gravhøj, og at man derefter har bygget en ny gravhøj ovenpå. Højene har været opbygget af græstørv, hvilket vi også har kunnet se i flere af faserne i højens profil.

Den første og ældste høj, der er bygget er markeret med rødt på fig. 5. Den har en diameter på 5,8 m, og er omkring 80 cm høj. Højen er bygget over en grav, A4, der består af et stenlag på 1,20x2,30 m hvorover der er blevet lagt et lag af skind eller dyrehuder (fig.

Fig. 3: Grav A4 set øst. Laget vi formoder er skind ses som et hvid og orange lag omkring stenene (foto: 2647-DP-0188).

3+4). Her ovenpå har kisten så været placeret,

hvilket vi kan se ud fra, at der er fundet enkelte spor af den i graven. Graven var desværre fundtom, og vi kan derfor ikke ad den vej datere vores grav. Vi må derfor sætte vores lid til, at vi kan få kulstof-14 dateret de prøver vi tog af graven. En forsigtig og foreløbig datering af graven må være, at den er fra senneolitikum eller ældre bronzealder dvs. 2.400-1.700 f.Kr., da gravens form og beliggenhed i forhold til de andre grave tyder på dette.

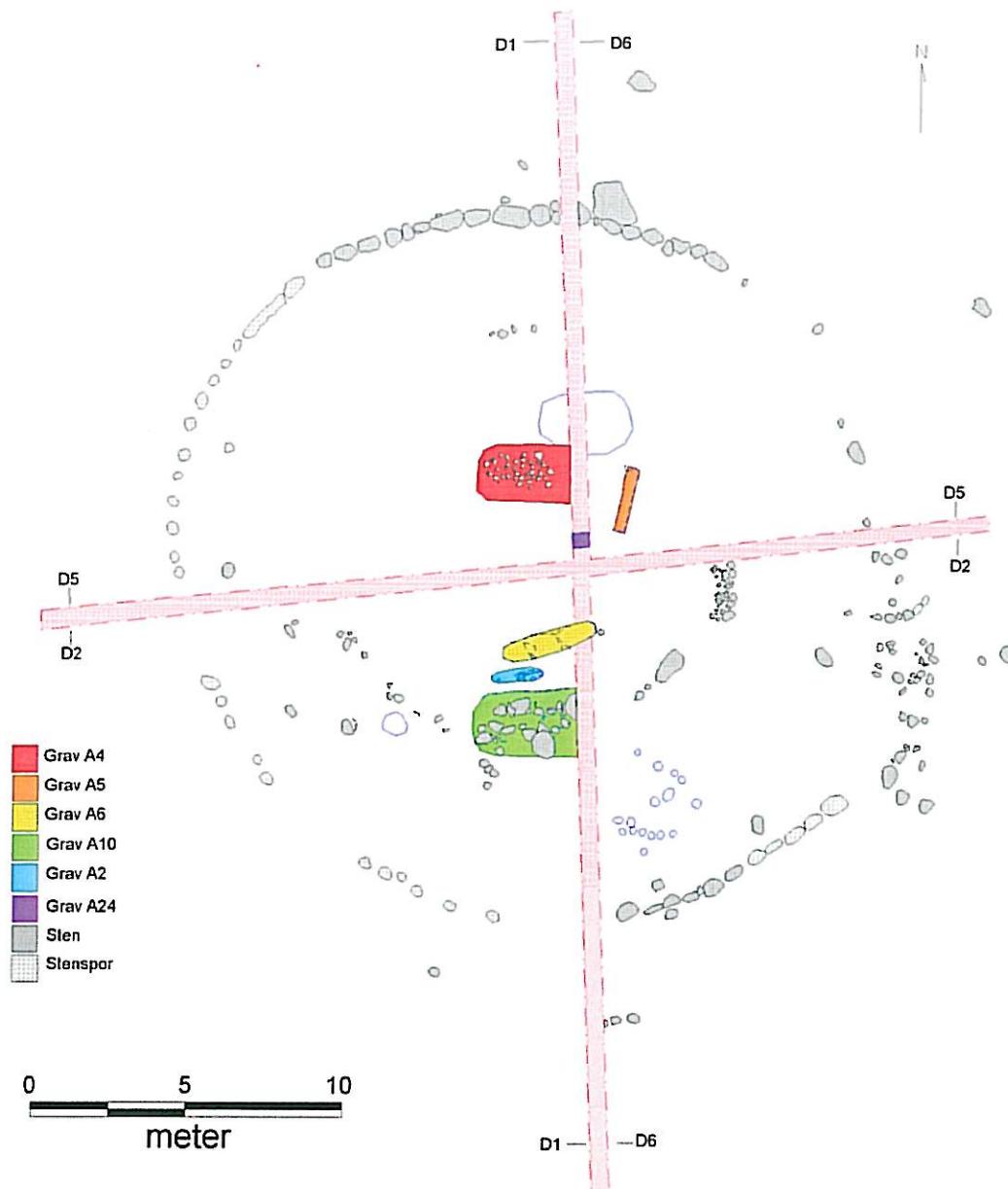

Fig. 4: Gravhøjen med gravene og de underliggende anlæg markeret med farver. Derudover ses den yderste randstenskæde, A7, der mod nord og lidt mod syd har bevaret sten mens den mod vest og sydvest kun fremstår som stenspor. Den inderste randstenskæde A8 er meget dårligere bevaret og ses kun sporadisk især mod syd.

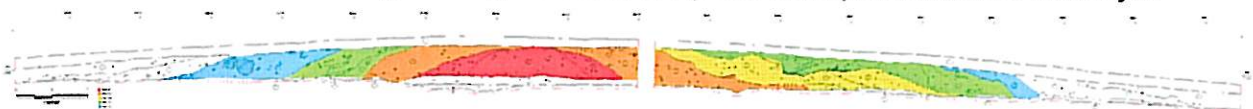

Fig. 5: Højens hovedprofil D1, set fra vest. Faserne i højen er markeret med samme farve som de grave de passer til på ovenstående fig. 4.

Gravhøjens næstældste ældste grav (A5 fig. 4) var anlagt i den østligste periferi af den først gravhøj uden at forstyrre denne grav. Herover var der rejst endnu en gravhøj, der var blevet omsat af den inderste randstenskæde (A8). Højen havde en diameter på 11-12 m og en anslået højde på et par meter (fig. 5). Randstenskæden bestod af mindre sten, og var langt fra komplet, da den muligvis er forstyrret af senere højanlæggelser eller af pløjning. Kisten var en bulkiste (fig. 6), dvs. en afsvedet flækket og udhulet træstamme hvori den afdøde er blevet lagt. I kisten var der muligvis også lagt et lag af skind, som i den foregående grav, vi mangler dog stadig at få svar på vores prøver fra graven. Det gælder også for de prøver vi tog fra graven til at få foretaget en kulstof-14 datering.

Ovenpå det mulige skindlag blev der i den nordlige ende fundet hvad der ser ud til at være et lille stykke bronze, og i det sydøstlige hjørne af kisten et stykke tandemalje fra den gravlagte. Det vil altså sige at den afdøde er blevet begravet med hovedet mod syd. Kisten måler 40 x 205 cm. Graven må foreløbigt dateres som den forudgående til senneolitikum eller ældre bronzealder.

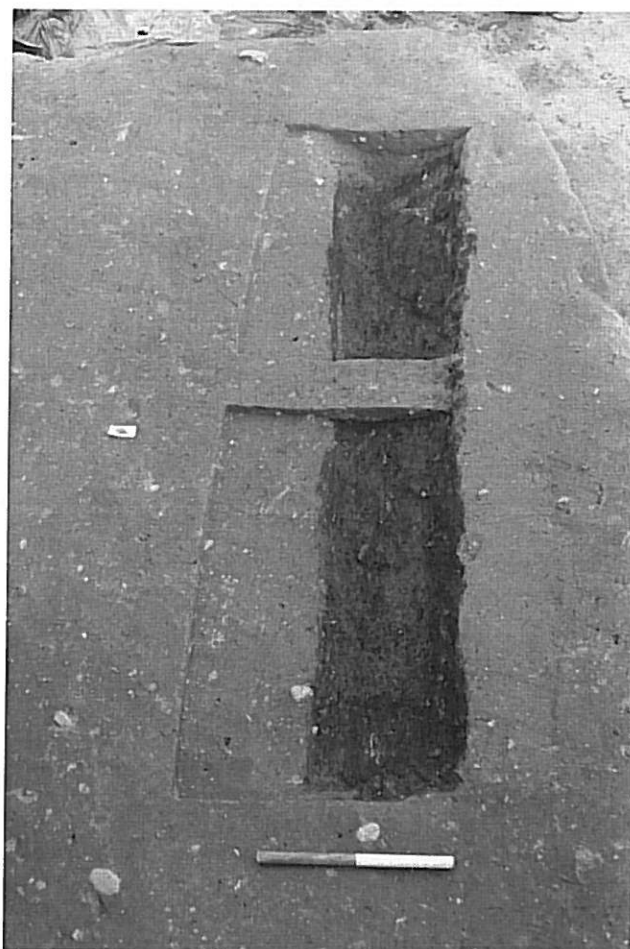

Fig. 6: Grav A5 set fra syd. Det brune lag i midten af kisten er muligvis dyreskind (foto: 2647-DP-0151).

Fase 3 i gravhøjen (fig. 5 gul markering), er bygget over en grav (A6 fig. 4), der ligger på tværs af den udlagte korsbalk. Graven var gravet ned i den sydlige skråning på den næstældste gravhøj, og højen der var blevet opført ovenpå, ligger lidt forskudt mod syd i forhold til de to foregående høje. Højen har haft en omtrentlig diameter på ca. 14 m, og måske en højde på op mod et par meter. Graven stak omkring 2,4 meter ud fra den vestvendte balk. Her fremstod den som et meget tyndt lag af trækul, der næsten ikke var til

at se. Mod øst derimod, på den anden side af balken, stak den omkring 20 cm ud, og viste sig som et tyndt trækulsfyld der havde formen

Fig. 7: Bundlaget af grav A6 øst for profilbalken, set fra øst (foto: 2647-DP-0208).

Fig. 8: Randskår fra grav A6. Keramikken dateres til ældre

som enden på en bulkiste. Heri var der blevet nedsat et kar, der lå som en samling skår på bunden af kisten (fig. 7+8). Skårene er det eneste der er bevaret i graven, men de giver til gengæld også en meget god mulighed for at datere graven til ældre bronzealder periode II dvs. 1500-1300 f. Kr.

Den mest spændende grav af de seks må være den der blev dækket af fase 4 (grøn markering på fig. 4 og 5), der måler ca. 20 m i diameter. Graven, A10, var gravet ind i den

sydlige skråning af fase 3, og bestod af en stenramme på 80 x 320 cm (fig. 9).

Fig. 9: Grav A10 set fra vest. Det organiske lag er under afdækning. Under den lille æske vest for balken ligger bronzedolken (foto: 2647-DP-0062).

Stenrammen var lagt ovenpå et lag af dyrehuder/skind som i den første af gravhøjens grave, og ovenpå stenrammen var der lagt endnu et lag. Skindlagene gik langt ud over stenrammen. Det ser ud til at der her ovenpå har stået en kiste, da tre store sten så ud til at have været brugt til at dække kisten, og som ved kollaps af kisten er væltet ud til siden. Der blev dog ikke fundet spor fra en kiste.

I midten af graven fandt vi en bronzedolk, og en bøjlenål, ligeledes af bronze. Begge genstande var meget nedbrudte og gennemirrede, så de blev taget op i hver sit gipspræparat (se fig. 10+11), dvs. at en jordklump med genstanden indeni bliver pakket ind i gips, hvorefter hele klumpen bliver taget med ind på museet hvor den, efter røntgenfotografering udgraves under mere ordnede forhold.

Fig. 10: Her arbejder konservator Carsten Korthauer med at tage bronzedolken op i gipspræparat (foto: 2647-DP-0141).

Fig. 11: Her ses Bronze dolken nederst mens bøjlenålen ses øverst i billedet. Bronzernerne ligger her stadig i graven (foto: 2647-DP-0119).

Dolken har en grebende af bronze der er dekoreret med spiraler, og cirkler. Grebet har været af et organisk materiale, nok ben, og grebplade og klingens er ligeledes af bronze. Dolken er i alt ca. 28 cm lang. Bøjlenålen er ca. 8 cm lang, og begge ender er oprullet i spiraler. Begge bronzer daterer klart graven til ældre bronzealder periode II.

Lige nord for grav A10, lå grav A2 (blå markering på fig. 4). Denne grav bestod af et tyndt trækulslag hvor der ovenpå lå en stribe af brændte knogler. Graven målte 33x150 cm, og hører til den fase, der er markeret med blå på fig. 5. Denne yngste fase var den største af dem alle, og målte ca. 23 m i diameter. Omkring denne høj var den yderste (A7) af de to

Fig. 12: Grav A2 efter afrensning set fra syd. Koncentrationen af de brændte knogler lå primært i den østlige ende, men der var dog også en lille koncentration længst mod vest i billedet (foto: 2647-DP-0053).

randstenskæder sat. Randstenskæden var næsten komplet, enten af sten eller spor efter dem. Den bestod af ret store sten, og enkelte steder var der lagt flere sten ovenpå hinanden, for at de skulle synes større (se forsiden). Fasen dateres vha. graven til yngre bronzealder, idet man omkring 1300 f.Kr. begyndte at brænde sine døde. Omkring 1100 f. Kr. er skikken helt slået igennem, så højens yngste fase må altså dateres til 1300-1000 f. Kr. eller tiden derefter.

Den sidste grav vi fandt i gravhøjen er A24 (lilla fig. 4). Graven lå meget højt, lige under det moderne pløjelag. Udover at graven er gravet ned i den næstældste højfase er det ikke muligt at sige noget om graven, da alle tegn på mulige stratigrafiske sammenhænge er blevet pløjet væk.

I flere af faserne var der tegn på, at højen var opbygget af græstørv hvilket også var normalt. Under højen var der spor efter tidligere bopladser. Hvilket også var ganske almindeligt, da sporene her har ligget beskyttet for senere tiders pløjning mv. Under Hermannshøj blev der fundet ardspar, der er spor efter den primitive oldtidsplov, der bare nærmest ridser sig ned i undergrunden. De viste sig som muldfarvede striber, der gik på kryds og tværs i den gule undergrundsler. Under Hermannshøj gik de oftets NS-ØV (fig. 9). Af andre spor var der stolpehuller, og enkelte gruber med keramik, der dateres til senneolitikum.

Under undersøgelsen af højen blev der også fundet i alt tre flintøkser eller øksefragmenter, men de blev dog alle fundet som løsfund og ikke i bestemte lag. Det er økser fra senneolitikum muligvis enkeltgravskultur. Derudover blev der af en detektormand fundet et fragment af et blad fra en bronzekniv i en af jordbunkerne. Det er muligt at det kommer fra en af gravene ved jordafrømningen. Der er også fundet flintskraberne i højens fyld, der er blevet brugt bl.a. til at skrabe skind rent med,

Fig. 13: Ardspar under grav A5 helt ind mod korsbalken set fra syd (foto:2647-DP-0288).

de dateres til senneolitikum eller ældre bronzealder. Flintredskaberne blev fundet i de nederste lag i højens midte.

Hermannshøj havde altså faser fra senneolitikum/ældre bronzealder til yngre bronzealder dvs. mellem 2.000-500 f. Kr. nærmere bestemt nok 1.700-1.100 f.Kr. Bronzealderen var et høvdingesamfund, hvor man begyndte at gravlægge folk som individer i forhold til hvad man gjorde i stenalderen, og for at vise at man havde status fik man gravgaver med i graven. Bronzen var i begyndelsen forbeholdt de ledende i samfundet. De færdige varer blev importeret fra udlandet, men efterhånden som man selv blev i stand til at støbe bronze, blev det mere almindeligt at have smykker eller våben af bronze. Ligesådan har det ikke været for hvem som helst, at få en gravhøj bygget over sig. Det har været for eliten i samfundet, høvdingen og hans familie. Det krævede mange ressourcer at opbygge en høj, og afskrælningen af græstørven ødelagde græsningmulighederne lang tid efter.

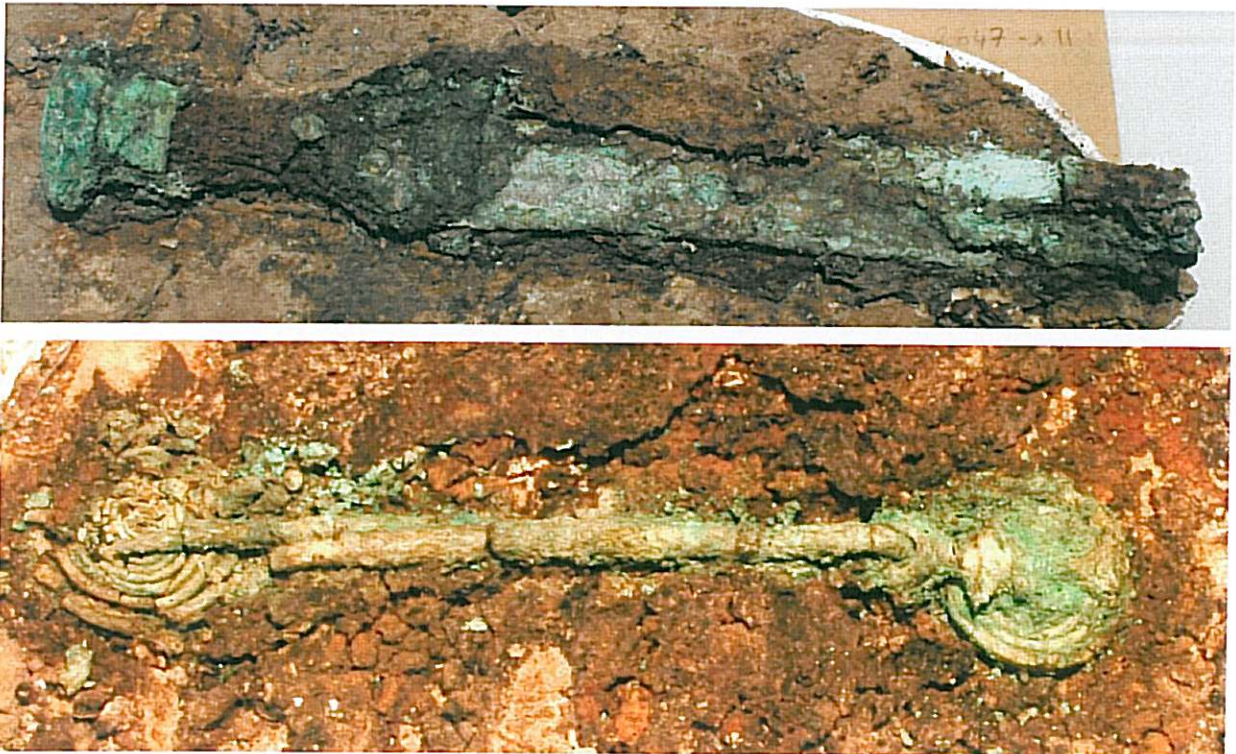

Fig. 14 KHM 2647 Hermannshøj. Bronzedolk og bronzespænde efter konservering.

Lige nord for Hermannshøj blev der, under udgravningen af det godt 14 ha store omkringliggende område fundet et meget flot 2-skibet hus (se KHM 2627), der var 6 x 21 m, muligvis var det længere da vi ikke kunne erkende gavlene, samt nogle mindre

ligeledes to-skibede huse. Der også fundet spor af senneolitisk bebyggelse syd for højen. Husene kunne dateres på grund af deres type til senneolitikum/overgangen til ældre bronzealder. Dvs. at disse huse har været samtidige med de første af vores højfaser, og det er meget nærliggende at gætte på, at her har familien boet hvis medlemmer blev gravlagt i højen. Vi kan dog ikke sige noget om de personer, der blev gravlagt i Hermannshøj, så det kan kun være spekulationer.

Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt

Undersøgelser af forhistoriske anlæg vil altid give et mere nuanceret billede af hvordan datidens samfund har været på et lokalt, men også på et større plan. Det gælder også for Hermannshøj, og de omkringliggende bebyggelsesspor. Udgravningen har givet en lille brik til puslespillet om hvordan man levede, og hvordan man behandlede de døde i ældre bronzealderen.

Baggrund og begrundelse for udgravningen

Udgravningen af Hermannshøj blev sat i gang efter forundersøgelsen af området Tjærbyvang. Vi vidste godt i forvejen, at højen lå på dette sted, men ikke om der i virkeligheden var tale om en gravhøj eller en naturlig forhøjningen i landskabet. Ved forundersøgelsen blev det fastslået, at det var en gravhøj da der dukkede både randstenskæder og ikke mindst 4 grave frem. I henhold til museumslovens kap. 8 skal der ved fund af spor fra fortiden foretages arkæologiske undersøgelser inden anlægsarbejdet kan gå i gang.

Museumsloven og Naturbeskyttelsesloven kan ses på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside www.kuas.dk.

Landskabet

Området mellem Dronningborg og Tjærby, lige øst for Torup Dal, ligger højt i terrænet, og har en fantastisk udsigt over det omkringliggende landskab. Terrænet falder ned mod Randers Fjord mod syd, og ret kraftigt mod Torup Dal i vest (se fig. 1, 2+10), mens det mod nord og øst er mere fladt. Områdets højeste punkt er Hermannshøj med en højde på 31 m. DNN.

Hermannshøj ligger på toppen af den flade del af området (se fig. 10), og har ligget på dyrket mark hvert fald siden sidst i 1800-tallet. Undergrunden under højen er let sandet gult moræneler, ligesådan som højens jordfyld er meget leret. Det gjorde det hårdt, og meget svært at grave i sommervarmen.

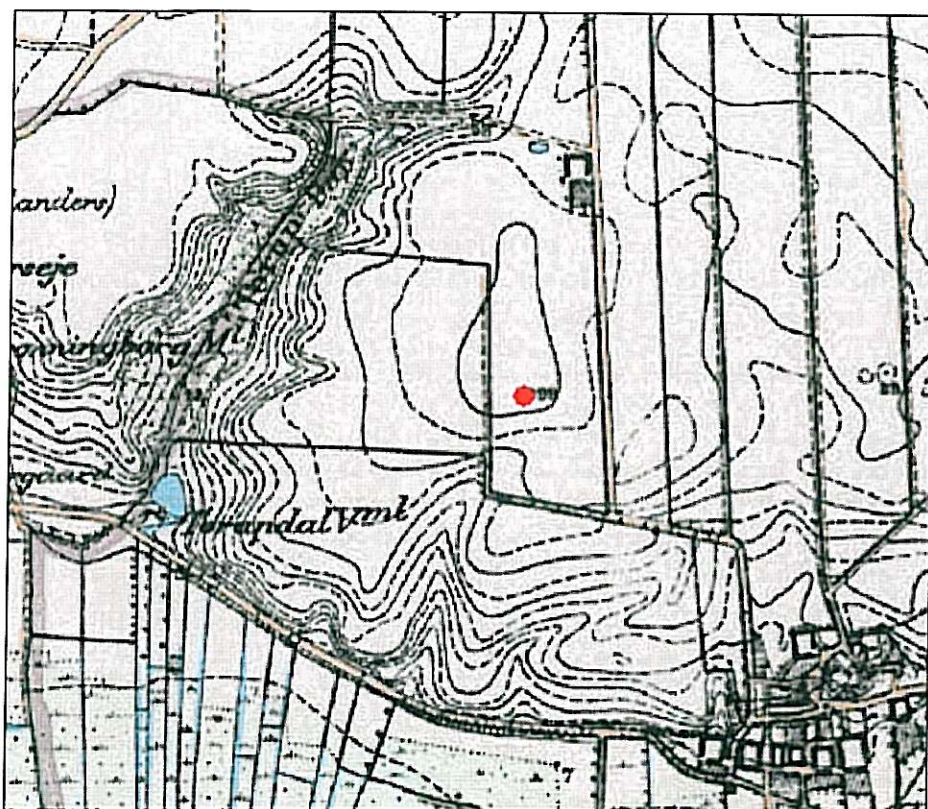

Fig. 10: Hermannshøj, der ligger midt i billedet, er markeret med en rød prik. På det gamle højboardskort ses det tydeligt hvordan terrænet falder mod vest og syd.

Udgravningens data

Oldsager, original dokumentation, videnskabelige prøver m.v. opbevares på Kulturhistorisk Museum Randers. Her vaskes og nummereres fund, inden de stilles på museets magasin. Kun et udvalg af de genstande, museet finder hvert år ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde. En del af museets udgravninger bliver omtalt i populær form i museets årbog, der udkommer årligt. Hvilket er tilfældet for Hermannshøj, der vil blive omtalt i årbogen for 2008. Det er muligt at få fremvist eventuelle genstande fundet ved udgravningen efter henvendelse til museets arkæologer.

Udgravningens metode

Vi startede under prøvegravningen med at lægge NS- og ØV-gående grøfter på tværs af højen for at se om der reelt var tale om en gravhøj eller ej. Dermed fremkom vores korsbalk med en bredde på 80-90 cm.

Herefter tog vi så meget jord af hver kvadrant som muligt. Det betød at de fire kvadranter alle næsten blev fuldstændigt åbnet, således at der kun var jord under de fire grave der blev fundet ved prøvegravningen. Højens anlæg og sten mm. blev indmålt med GPS.

Udgravningen startede med at vi afsatte snore, således at vi kunne afrette balkene til en bredde på 50 cm. Højen blev pakket ind i sort plastfolie og presenninger, for at holde på så meget af jordens fugt som muligt, efterhånden som profilerne blev rensede af. Gravene blev desforuden overdækket med vintermåtter, og det hele blev holdt fast med plastikposer med jord. Der var flere dage, hvor det blæste så meget, at vi kæmpede med at holde plastikken på plads. Ligesådan brugte vi mange overvejelser på om, hvorvidt vi skulle lade plasten være på eller tage den af profilerne, når vi kunne se der var regn på vej. Men alt i alt holdt den forholdsvis godt på fugten, og gjorde den, nogle steder betonhårde jord, mere bearbejdelig.

Samtidig med at vi udgravede gravene, blev balkene afrettet og afrenset, ligesådan med randstenene. Som det sidste blev hovedprofilerne atter afrenset, de blev tolket og fotograferet og tegnet.

Så meget som muligt af afgravningen er blevet gravet med maskine, da jorden var meget hård. Udover hvad der kunne afgraves i fladen, brugte vi maskinen til at afrette balkene, og til at fjerne jorden under nogle af gravene.

Højen blev under udgravningen afsøgt med dektektor af medlemmer fra detektorforeningen Tellus.

Fyldskifter, tolket som anlæg, er henført til som A-nr. Genstande fra udgravningen er registreret som x-nr. Trækuls- og jordprøver er gemt som D-nr. Ligeledes er hovedprofiler

blevet givet D-nr. Fotolisten er fortløbende, startende med film 1, billede 1. Det er registreret, i hvilken form fotodokumentationen foreligger (digitalt eller analogt). Flade- og profiltegninger er registreret under T-nr., og det er anført på tegningen, i hvilket målestoksforhold, de er udført.

Litteratur

Jensen, Jørgen: *Danmarks Oldtid*. Stenalder 13.000-2.000 f.Kr. København 2001.

Jensen, Jørgen: *Danmarks Oldtid*. Bronzealder 2.000-500 f.Kr. København 2002.

Andre fund og fortidsminder

Som det fremgår af kortet på fig. 11, er der forskellige typer markeringer. En □ markerer bebyggelse, en ○ placerer en gravhøj, et + er en grav og et x er et løsfund, hvilket vil sige en genstand fundet uden den kan knyttes til en nedgravning. Den store markering som indrammer flere af lokaliteterne er udpeget i forbindelse med den landsdækkende kortlægning af arkæologiske kulturarvsarealer af national betydning. Herved bliver de arealer i Danmark udpeget, som der er stor sandsynlighed for, at der gemmer sig værdifulde fund. Den endegyldige klassifikation af arealet som særlig bevaringsværdigt afventer en samlet vurdering. Ved siden af de forskellige markeringer står et tal, som henfører til sognebeskrivelsen. Sognebeskrivelsen er et omfattende materiale, der befinder sig på Nationalmuseet. Materialet består af både tekster og kort. Sognebeskrivelsen blev grundlagt i 1873, hvor man begyndte de såkaldte "herredsrejser". Resultatet blev en systematisk og landsdækkende optegnelse af de danske fund og fortidsminder.

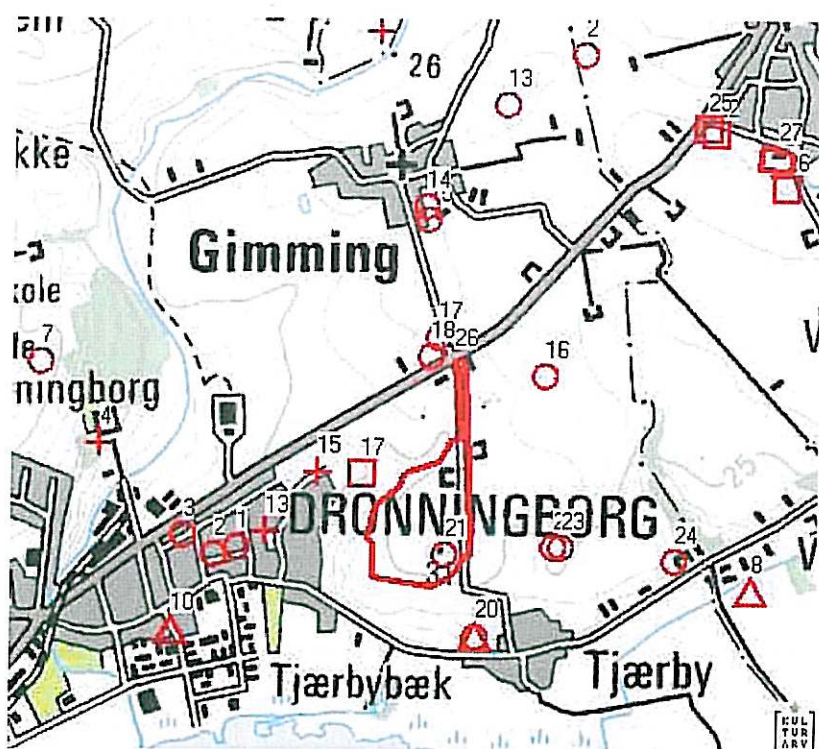

Fig. 11: Hermannshøj er markeret med en cirkel og tallet 21.

Hver lokalitet er forsynet med et nummer, der refererer til et punkt på et tilhørende kort. Antallet af numre pr. sogn varierer meget. Både de sløjfede og de eksisterende fortidsminder er registreret. Derfor kan man finde oplysninger om langt flere gravhøje m.v. end dem, der er bevaret i dag. Alle de fund, der er dukket op i tidens løb, er blevet tilføjet som nye numre i Sognebeskrivelsen. Det er altså et levende og stadig voksende arkiv.

Fremtidigt arbejde

Selve Hermannshøj, og det omkringliggende område Tjærbyvang er nu udgravet. Der mangler, på nuværende tidspunkt dog at blive udgravet nord for højen på det nordligste af Tjærbyvang området (KHM 2627 - etape II). Det er muligt at der her vil dukke bebyggelse på, der kan henføres i tid til Hermannshøj, da der i den nordligste del af etape I blev fundet huse fra senneolitisk tid. Derudover blev der i området syd for højen ligeledes fundet bebyggelses spor fra senneolitisk tid. Disse spor kunne meget vel strække sig sydover ned mod Tjærby Ødekirke, og det ville være hensigtsmæssigt om dette område blev forundersøgt ved eventuelle fremtidige jordarbejder.

Dato og underskrift

Randers 30/10/2008

Arkæolog, BA Lotte Bach Christensen